

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН І БІЗНЕСУ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ Л. М. Побоченко
«_____» _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 292 «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ
«МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»

Тема: «Зміни форм міжнародної інвестиційної діяльності ТНК в умовах глобальних трансформацій»

Виконавець: Ілінська Валерія Анатоліївна,
група МEB-401

_____
(підпис виконавця)

Керівник: к.е.н., доцент кафедри міжнародних
економічних відносин і бізнесу ФМВ НАУ
Прокоп'єва Аліна Анатоліївна

_____
(підпис керівника)

Нормоконтролер: Соколова Зоя Сергіївна

_____
(підпис нормоконтролера)

Київ – 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин

Кафедра міжнародних економічних відносин і бізнесу

спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»

освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Побоченко Л.М.

«___» _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання кваліфікаційної роботи

Ілінської Валерії Анатоліївни

1. Тема роботи «Зміни форм міжнародної інвестиційної діяльності ТНК в умовах глобальних трансформацій» затверджена наказом ректора від «29» березня 2023 р. № 423/ст.
2. Термін виконання роботи: з 22 травня 2023 року по 25 червня 2023 року.
3. Вихідні дані до роботи: офіційні статистичні дані, публікації в економічних виданнях, аналітичні матеріали, законодавчі та нормативно-правові акти України, розробки наукових установ та організацій, монографічні дослідження, статті вітчизняних і зарубіжних авторів, а також нормативно-правові та статистичні матеріали Кабінету Міністрів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної служби статистики України, Державної митної служби України, Національного банку України, СОТ, ЮНКТАД, ООН, СБ, МВФ.
4. Зміст пояснювальної записки: теоретико-методологічні аспекти розвитку транснаціональних корпорацій в умовах глобальної економічної трансформації.
5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу: у роботі розміщено 6 таблиць, 13 рисунків та 1 додаток.
6. Презентація основних результатів кваліфікаційної роботи в електронному вигляді. Розроблена презентація в Microsoft Office Power Point, складає 15 слайдів.

6. Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1.	Вивчити літературні джерела з предмету дослідження та написати заяву про затвердження теми кваліфікаційної роботи	08.03.2023	Виконано
2.	Затвердити план дослідження та отримати завдання до виконання кваліфікаційної роботи	27.03.2023	Виконано
3.	Розкрити теоретичні основи дослідження міжнародного інвестування ТНК	01.05.2023 – 10.05.2023	Виконано
4.	Оцінити трансформацію форм міжнародної інвестиційної діяльності ТНК в умовах глобальних змін	11.05.2023 – 21.05.2023	Виконано
5.	Визначити та обґрунтувати проблеми та пріоритетні напрямки залучення іноземних інвестицій в економіку України	22.05.2023 – 28.05.2023	Виконано
6.	Написати реферат, вступ, висновки та оформити список використаних джерел і додатки	29.05.2023 – 04.06.2023	Виконано
7.	Оформити кваліфікаційну роботу та пройти перевірку на плагіат	05.06.2023	Виконано
8.	Передати кваліфікаційну роботу рецензенту для рецензування (за 10 днів до захисту)	09.06.2023	Виконано
9.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	12.06.2023	Виконано
10.	Передати кваліфікаційну роботу науковому керівникові для написання відгуку (за 7 днів до захисту)	12.06.2023	Виконано

8. Дата видачі завдання: «27» березня 2023 р.

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ (підпис керівника)

Прокоп'єва А.А.

(П.І.Б)

Завдання прийняв до виконання

_____ (підпис випускника)

Лінська В.А.

(П.І.Б)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи «Зміни форм міжнародної інвестиційної діяльності ТНК в умовах глобальних трансформацій»: 97 с., 13 рис., 6 табл., 1 додаток, 59 літературних джерел.

Перелік ключових слів (словосполучень): ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОРПОРАЦІЇ, СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО, МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА, МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС, РИНОК.

Об'єкт дослідження: міжнародна інвестиційна діяльність транснаціональних компаній

Предмет дослідження: форми міжнародної інвестиційної діяльності ТНК в умовах глобалізації.

Мета кваліфікаційної роботи: дослідження зміни форм міжнародної інвестиційної діяльності транснаціональних компаній в умовах глобальних трансформацій.

Методи дослідження: теоретичне узагальнення, аналіз та синтез, абстрактно-логічний, а також методи логічного, системно-структурного аналізу економічних процесів та зв'язків.

Отримані результати та їх новизна: новизна одержаних результатів полягає у дослідженні та розкритті змін форм інвестиційної діяльності ТНК в умовах глобальних трансформацій.

Значущість виконаної роботи та висновки: вирішення проблемних аспектів та розробка рекомендацій щодо залучення інвестицій ТНК в економіку України, зокрема, створення привабливого інвестиційного клімату завдяки впровадженню та вдосконаленню правових законодавчих актів, політичних та економічних умов.

Рекомендації щодо використання результатів: матеріали кваліфікаційної роботи рекомендується використовувати для застосування при дослідженні та написанні звітів щодо залучення інвестицій ТНК в умовах глобальних трансформацій в економіку України.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ІНВЕСТУВАННЯ ТНК.....	9
1.1. Поняття, сутність та класифікація іноземних інвестицій	9
1.2. Теорії, форми і моделі міжнародної інвестиційної поведінки ТНК в умовах глобалізації	17
1.3. Зарубіжний досвід ефективного державного регулювання інвестиційної діяльності транснаціональних корпорацій.....	29
РОЗДІЛ 2	
ТРАНСФОРМАЦІЯ ФОРМ МІЖНАРОДНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН	38
2.1. Інвестиційна поведінка ТНК в умовах глобальної турбулентності	38
2.2. Аналіз регіональної структури прямих іноземних інвестицій у світі	46
2.3. Вплив глобальних трансформацій на інвестиційну діяльність ТНК	56
РОЗДІЛ 3	
ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ ЩОДО ЗМІНИ ФОРМ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	69
3.1. Вплив інвестиційної діяльності ТНК на конкурентноспроможність економіки України	69
3.2. Залучення країни до міжнародних інвестиційних процесів в умовах глобальних трансформацій: проблеми та шляхи їх вирішення	77
ВИСНОВКИ.....	89
СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	92
ДОДАТКИ	98

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Геополітичні трансформації, що розпочалися на початку 1980-х років, зруйнували світовий порядок та посилили процеси глобалізації у світі. З подальшим посиленням процесу глобалізації, спричиненого інтеграцією та регіоналізацією світової економіки, умови ведення бізнесу також швидко змінюються. Якщо в комерційну епоху функціонували індивідуальні господарські підприємства, то в майбутньому створювалися великі промислові підприємства масового виробництва. У сучасних умовах на перший план виходить уже не одне велике промислове підприємство, а інтеграція підприємств, які складають міжнародний бізнес по всьому світу.

Наприкінці ХХ століття – на початку ХХІ століття спостерігається інтенсивне зростання зовнішньоекономічної діяльності, в якій транснаціональні корпорації (ТНК) виступають трейдерами, інвесторами, розповсюджувачами сучасних технологій і стимуляторами міжнародної трудової міграції. Ці компанії відіграють провідну роль в інтернаціоналізації виробництва, а також у розширенні та поглибленні виробничих зв'язків між компаніями різних країн. На початку третього тисячоліття міжнародне виробництво товарів і послуг у транснаціональних корпораціях становило 7 % світового ВВП. ТНК займають провідні позиції у світовому виробництві в електронній, автомобільній, хімічній та фармацевтичній промисловості. Надії і розчарування більшості країн світу пов'язані з діяльністю ТНК, оскільки ці компанії створили розвинену мережу виробничої, науково-технічної, інвестиційної, торгової та культурної взаємозалежності країн і заклали основу світової економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сьогодні в світовій економіці немає жодного значного процесу, який би відбувався без участі транснаціональних корпорацій. Вони беруть пряму і опосередковану участь у світогосподарських процесах. Незважаючи на те, що ТНК здійснюють свою діяльність на міжнародному рівні, їх вплив поширюється на всі країни і всі сфери життя, в тому числі й

політичну, що дає можливість розглядати ТНК поряд з державами та міжнародними організаціями. Тому феномен транснаціональних корпорацій досі залишається дискусійним питанням як серед науковців, які досліджують сучасні міжнародні відносини, так і серед керівників держав та бізнесу. Тому це питання потребує подальшого ґрунтовного дослідження. Варто зазначити, що праці українських учених: Степаненка В.П., Ю.В. М. Пахомова, А. А. Чухна, О. В. Плотнікова, В. Є. Новицький, Чибрикова, В. Є. Черкасова, В. А. Цветкова досягли значних успіхів у дослідженні різних концепцій глобалізації економіки та діяльності транснаціональних корпорацій. Серед авторів Заходу особливо відомі праці таких дослідників, як: М. Аокі, Дж. Даннінг, Р. Вернон, О. Вільямсон, Е. Грем, Р. Коуз, П. Маклінські, Е. Пенроуз, Г. Перлмуттер, Варто відзначити І. Самсона, Р. Стобауха, С. Геймера, П. Фішера.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження зміни форм міжнародної інвестиційної діяльності транснаціональних компаній в умовах глобальних трансформацій.

Згідно мети, завданнями роботи є:

- визначити поняття, сутність та класифікацію іноземних інвестицій; - дослідити теорії, форми і моделі міжнародної інвестиційної поведінки ТНК в умовах глобалізації;
- дослідити зарубіжний досвід ефективного державного регулювання інвестиційної діяльності транснаціональних корпорацій;
- оглянути інвестиційну поведінку ТНК в умовах глобальної турбулентності; - проаналізувати регіональну структуру прямих іноземних інвестицій у світі; - дослідити вплив глобальних трансформацій на інвестиційну діяльність ТНК; - визначити вплив інвестиційної діяльності ТНК на конкурентоспроможність економіки України;
- дослідити залучення України до міжнародних інвестиційних процесів в умовах глобальних трансформацій: проблеми та шляхи їх вирішення.

Об'єктом роботи є міжнародна інвестиційна діяльність транснаціональних компаній.

Предмет – форми міжнародної інвестиційної діяльності ТНК в умовах глобалізації.

Методи дослідження, що застосовувалися в роботі: теоретичне узагальнення, аналіз та синтез, абстрактно-логічний, а також методи логічного, системно-структурного аналізу економічних процесів та зв'язків.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки кваліфікаційного дослідження висвітлено у наукових публікаціях:

Ілінська В. А. Інвестиційна поведінка ТНК в умовах глобальної турбулентності // студентський науковий семінар «Міжнародні економічні відносини в контексті викликів і загроз ХХІ століття» Луцький національний технічний університет, 2023. – С. 130-134.

Ілінська В. А. Роль транснаціонального бізнесу в економічному розвитку країни: Матеріали ХІУ міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 11 травня 2023 р.). Київ. 2022. – С. 193-197.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку бібліографічних посилань використаних джерел. В роботі розміщено 6 таблиць, 13 рисунків та 1 додаток. Список бібліографічних посилань використаних джерел включає 59 найменувань на шести сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

МІЖНАРОДНОГО ІНВЕСТУВАННЯ ТНК

1.1. Поняття, сутність та класифікація іноземних інвестицій

В умовах глобальних трансформацій економічного середовища іноземні інвестиції посідають особливе місце в інтеграції будь-якої країни. Вивченню поняття та сутності інвестицій в економічній науці приділяється особлива увага, тому їх розглядам присвячено велику кількість вчених. В основному це пов'язано з впливом інвестицій на економічну діяльність країн.

Іноземні інвестиції є необхідністю внаслідок участі економіки країни в міжнародному поділі праці та руху капіталу для підвищення економічного потенціалу бізнесу.

Дослідження економічної сутності іноземних інвестицій дозволяє зрозуміти, що як фінансова категорія вони зайняли своє місце у вітчизняній науці наприкінці ХХ ст., саме в той час, коли почався розвиток економічних ринків країн. Оскільки економічна теорія постійно змінюється під впливом глобальних трансформацій, разом з нею змінюється і трактування терміну «іноземні інвестиції».

Наявність різних економічних шкіл і течій пояснює існування такої кількості визначень поняття «інвестиції». Лексема походить від латинського слова «invest», що означає «інвестувати». Проте з розвитком економічного мислення та форми вираження інвестицій змінювався внутрішній зміст, а сама категорія насичувалась і розширювалася. Термін «інвестиції» вважається одним із найбільш вживаних на світовому рівні. Проте тлумачення цього терміну дуже різне, що свідчить про велику кількість підходів до розуміння його економічної сутності.

Чинним законодавством України в Законі «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 року встановлено, що інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших

видів діяльності, в результаті яких отримується прибуток (дохід) - це створений або досягнутий ефект суспільного добробуту. Це визначення є базовим для більшості вітчизняних науковців.

Податковий кодекс України визначає термін «інвестиція» таким чином: «це господарська операція, яка передбачає придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та цінних паперів в обмін на кошти або майно». Даний закон пояснює інвестиції не як вкладання коштів чи створення нових капітальних активів, а як здійснення певної господарської операції, результатом якої буде створення оподаткованого прибутку.

Серед зарубіжних вчених великий внесок у дослідження цього поняття зробили: Дж. М. Кейнс К.Р. Макконнелл і С.Л. Брю, П. Самуельсон, У.Ф. Шарп, Г.Дж. Олександр та Й.В. Бейл, Л. Дж. Хітман і М.Д. Джонк та інші.

І. В. Сергєєв, І. І. Веретеннікова та В. В. Шеховцов визначають, що «під інвестиціями в широкому розумінні слід розуміти грошові, майнові та психічні цінності держави, окремих осіб, спрямовані на створення нових підприємств, розширення, реконструкцію і технічне переозброєння діючих, придбання нерухомого майна, акцій, облігацій та інших цінних паперів і майна з метою отримання прибутку та/або іншого позитивного ефекту».

Вітчизняний вчений В. Є. Новицький зазначає, що «з економіко-матеріальної точки зору міжнародні інвестиції – це вкладення капіталу в підприємства різних галузей економіки, виробництва та сфери послуг, у банківсько-кредитну систему, інфраструктуру, соціальні програми, охорону навколишнього середовища».

С.Ф. Покропивний каже, що «інвестиція – це довгострокове вкладення грошових коштів у підприємницьку діяльність з метою отримання певного доходу». Відповідно до Закону України "Про режим іноземного інвестування" від 19 березня 1996 року іноземні інвестиції можуть здійснюватися у формі:

- іноземна валюта, визнана Національним банком України конвертованою;
- будь-яке рухоме та нерухоме майно та пов'язані з ним майнові права;
- валюти України - відповідно до законодавства України, наприклад: а) у разі реінвестування в основний об'єкт інвестування або в будь-які інші об'єкти

інвестування відповідно до законодавства України за умови сплати податку на прибуток (дохід); б) у разі початкової інвестиції, якщо валюта України була куплена за іноземну валюту на міжбанківському валютному ринку України;

- акції, облігації, інші цінні папери, а також права компанії (права власності на частку в статутному фонді юридичної особи, створеної відповідно до законодавства України або законодавства інших держав), виражені в конвертованій валюті;

- грошові вимоги та право вимагати виконання договірних зобов'язань, які гарантовані першокласними банками та мають вартість у конвертованій валюті, підтверджену відповідно до законів (процедур) країни інвестора або звичаїв міжнародної торгівлі;

- будь-які права інтелектуальної власності, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена відповідно до законодавства країни інвестора; - інші цінності (активи), які відповідно до закону визнаються іноземними інвестиціями.

Проаналізувавши думки зарубіжних та вітчизняних науковців, можна дійти висновку, що інвестиції – це активи, які принесуть прибуток у майбутньому, а іноземні інвестиції – це вкладення іноземними інвесторами коштів у різних формах в об'єкти інвестиційної діяльності з мета подальшого фінансового зростання та прибутку.

В основу класифікації інвестицій покладено різні критерії, що дає можливість об'єднати інвестиції в однорідні групи. У вітчизняній та зарубіжній економічній літературі пропонується велика кількість підходів до класифікації іноземних інвестицій, на основі яких їх можна систематизувати за певними ознаками в умовах глобальних трансформацій [1, С. 199].

Види інвестицій та їх класифікація характеризуються дуже великою різноманітністю, що свідчить про їх постійну трансформацію, що свідчить про постійний розвиток даної галузі. Для повного розуміння іноземних інвестицій доцільно викласти їх класифікацію (див. Табл. 1.1):

Класифікація іноземних інвестицій

Види та форми	Ознаки
Види інвестованих активів	<ul style="list-style-type: none"> – іноземна валюта; – цінні папери; – майнові та немайнові права; – національна валюта України; – рухоме та нерухоме майно; – інші не заборонені законодавством активи
Форми інвестування	<ul style="list-style-type: none"> – створення спільних підприємств; – придбання частки існуючих підприємств; – придбання прав на користування землею та природними ресурсами; – придбання рухомого або нерухомого майна; – придбання цінних паперів; – інші не заборонені законодавством форми.
Ступінь контролю	<ul style="list-style-type: none"> – прями; – портфельні.
Форми власності Геополітична спрямованість	<ul style="list-style-type: none"> – приватні; – державні; – недержавних організацій; – міжнародних організацій; – змішані. – країни, що розвиваються; – розвинені країни;
Величина вкладених ресурсів	<ul style="list-style-type: none"> – малі (до 10 тис. дол.); – середні (до 100 тис. дол.); – великі (більше 100 тис. дол.)
За цілями застосування	<ul style="list-style-type: none"> – реінвестиції; – нетто-інвестиції
За видами цінностей	<ul style="list-style-type: none"> – нематеріальні; – матеріальні; – фінансові.

Джерело: Світлична Ю. О. Види іноземного інвестування / Ю. О. Світлична // Право і Безпека. – 2017. – № 2. – С. 24.

Важливо розділити іноземні інвестиції за тематикою на реальні та фінансові. Називають реальні (капіталоутворюючі) інвестиції, спрямовані в реальний сектор економіки, тобто спрямовані на придбання конкретних активів. Це можуть бути як

матеріальні активи (будівлі, машини, обладнання тощо), так і нематеріальні активи (патенти, ліцензії, науково-дослідні роботи, освіта, інформація, бренди, підвищення кваліфікації тощо).

Фінансові інвестиції – це вкладення в цінні папери, банківські вклади, накопичення об'єктів тощо. Крім того, банківські депозити є одним з найменш прибуткових активів і в кращому випадку покривають збитки від інфляції. Переважна більшість фінансових інвестицій є збитковими капітальними вкладеннями, тобто не у виробничу сферу, а в державні облігації, випущені для покриття дефіциту бюджету. З цієї причини переважна більшість інвесторів шукає більш вигідні варіанти інвестування.

Класифікація та структура інвестицій також можуть відрізнятися залежно від характеру інвестиційної участі. Залежно від ступеня контролю над підприємством іноземні інвестиції поділяються на прямі та портфельні.

Варто зазначити, що розвиток сучасних ринкових відносин зумовив створення різноманітних видів іноземних інвестицій. Основною метою цих видів інвестицій є розширення впливу, посилення контролю над підприємством, забезпечення майбутніх фінансових інтересів, придбання повної власності шляхом створення нових підприємств і компаній.

Особливе значення при аналізі таких інвестицій має виділення прямих іноземних інвестицій (ПІІ), які, на відміну від позик і кредитів, не збільшують зовнішню заборгованість держави, а сприяють отриманню додаткових переваг для розвитку виробництва, при цьому пряме залучення іноземних інвесторів.

На відміну від інших видів, прямі іноземні інвестиції забезпечують країну не тільки грошовими ресурсами, а й новими технологіями, ноу-хау, організаційним, управлінським і маркетинговим досвідом. Слід зазначити, що єдиного визначення прямих іноземних інвестицій не існує.

Таким чином, можна стверджувати, що ПІІ представляють:

- придбання іноземним інвестором пакета акцій товариства, в яке воно вкладає свій капітал, у розмірі не менше 10 % загальної вартості оголошеного статутного капіталу або еквівалента цієї участі. До підприємств прямого

інвестування відносяться: дочірні компанії (інвестор-нерезидент володіє більш ніж 50 % 41 акції), асоційовані компанії (менше 50 % частки), філії - підприємства, які повністю або спільно належать інвесторам, прямо чи опосередковано належать прямому інвестору;

- реінвестування прибутку від діяльності визначеного підприємства в частині, що відповідає частці інвестора в статутному капіталі та залишається в його розпорядженні після розподілу дивідендів та репатріації частини прибутку;

- надання внутрішньофірмової позики або еквівалентної операції з врегулювання заборгованості у відносинах між «материнською» компанією та її закордонними філіями.

Відповідно до чинного законодавства України «інвестиції вважаються прямими, якщо іноземна інвестиція в капіталі підприємства (організації) становить не менше 10 відсотків». Закон України «Про режим іноземного інвестування» визначає іноземні інвестиції як «вартості, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до правових норм України з метою одержання прибутку або досягнення соціального ефекту».

У закордонній економічній літературі виділяють такі форми прямого іноземного інвестування:

1. Інвестиції з нуля (англ. «Green field investment») – форма прямого іноземного інвестування, що включає розміщення капіталу в нових об'єктах з метою здійснення господарської діяльності «з нуля». Термін «зелена галявина» означає, що будівництво нового об'єкта буде вестися буквально на «зеленій галявині», наприклад, на порожніх пасовищах, вкритих травою. Інвестиції з нуля включають: будівництво з нуля нових виробничих потужностей, центрів продажу, офісів, житлових приміщень та інших фізичних споруд на території, де раніше не існувало жодних потужностей.

2. Інвестиції «Brown field» (англ. «brown field investment») - це форма прямого іноземного інвестування в існуючі об'єкти, що включає придбання вже існуючого об'єкта або його частки в обсязі, який дозволить інвестору брати участь у його впровадженні. управління.

3. Портфельні інвестиції - це кошти, вкладені в господарські активи з метою досягнення прибутку (у вигляді збільшення ринкової вартості об'єктів інвестування, дивідендів, відсотків та інших грошових виплат) та диверсифікації ризиків.

Слід зазначити, що прямі іноземні інвестиції мають перевагу перед портфельними (табл. 1.2):

Таблиця 1.2

Порівняльний аналіз прямих та портфельних іноземних інвестицій

Прямі іноземні інвестиції	Портфельні іноземні інвестиції
Забезпечити контроль за здійсненням господарської діяльності.	Впливають лише на фінансові ресурси з метою міжнародної диверсифікації
Вони інвестується у майно, основні та оборотні засоби, ноу-хау, цінні папери тощо	Інвестуються лише в цінні папери
Мають довготривалий характер	Мають недовготривалий характер
Разом з інвестиціями відбувається передача технологій, техніко-економічних знань	За межі країни виводяться лише фінансові ресурси
Вони мають більш високу рентабельність і призводять до відпливу прибутків з країни-одержувача інвестицій	Мають, зазвичай, нижчу рентабельність
Вони безпосередньо впливають на економіку країни-одержувача інвестицій	Не мати значного та довгострокового впливу на економіку країни, що отримує інвестиції
Мета: отримання прибутку від підприємницької діяльності	Мета: прибуток тільки з капіталу

Примітка. Складено автором за даними Світлична Ю. О. Види іноземного інвестування / Ю. О. Світлична // Право і Безпека. – 2017. – № 2. – С. 114 – 118.

Відповідно, приплив прямих іноземних інвестицій є більш вигідним для держави.

ПІІ також здійснюються горизонтально і вертикально:

1. Горизонтальні прямі іноземні інвестиції спрямовані на горизонтальне розширення виробництва тих самих або подібних товарів у приймаючій країні, але в межах однієї галузі. Диференціація продукції є основним елементом ринкової

структури. Цей тип інвестицій робиться, щоб скористатися монопольними або олігополістичними перевагами, отриманими в результаті патентів або диференційованих продуктів, особливо якщо таке розширення зупинено антимонопольним законодавством у країні інвестора. Горизонтальні ПІІ дають іноземному інвестору можливість використовувати свої технологічні переваги.

2. Вертикальні прямі іноземні інвестиції – це інвестиції в галузь, які стосуються різних етапів виробництва конкретного продукту. Цей тип дозволяє компанії-інвестору замінити окремі частини виробничих систем на збиткових ринках всередині компанії. Вертикальні ПІІ, у свою чергу, поділяються на зворотні та прямі. Вертикальні зворотні прямі іноземні інвестиції здійснюються з метою використання сировини та вперед, щоб бути ближче до споживача через купівлю торгових точок.

Крім того, за ризиком іноземні інвестиції поділяються на агресивні, помірні та консервативні.

1. Агресивні інвестиції характеризуються високим ступенем ризику, високою прибутковістю та низькою ліквідністю.

2. Помірні інвестиції відрізняються від агресивних інвестицій із середнім ступенем ризику достатньою прибутковістю та ліквідністю вкладень. 3. Консервативні інвестиції – це інвестиції з низьким рівнем ризику, які характеризуються надійністю та ліквідністю.

Іноземні інвестиції також класифікуються за критерієм спрямованості дій: - чисті інвестиції - це інвестиції для створення проекту (початкові інвестиції); - екстенсивні інвестиції – це інвестиції з метою розширення (збільшення) виробничого потенціалу;

- реінвестиції - це повторні інвестиції за рахунок використання прибутку, отриманого від початкового капіталу;

- валові інвестиції - це чисті інвестиції плюс часткові інвестиції. За ступенем сумісності інвестиції поділяються на:

- незалежні - капітальні вкладення в об'єкти інвестування (інвестиційні проекти, фінансові інструменти), які можуть реалізовуватися як автономні

(незалежні від інших об'єктів інвестування і не виключають один одного);

- взаємозалежні - вкладення капіталу в об'єкти інвестування, послідовність реалізації та наступного використання яких залежить від інших об'єктів інвестування і може здійснюватися лише в комплексі з ними;

- взаємовиключні (альтернативні) - мають аналоговий характер за цілями їх реалізації, характером технологій, номенклатурою продукції та іншими основними параметрами і вимагають альтернативного вибору.

Тому іноземні інвестиції мають великий вплив на економічне зростання країни. Сутністю іноземних інвестицій є вкладення капіталу іноземних інвесторів у фінансовій, матеріальній і нематеріальній формі (грошові кошти, цінні папери, права власності та майнові права, результати інтелектуальної діяльності тощо) в об'єкти інвестиційної діяльності з метою фінансового зростання та розвиток країни та отримання прибутку [2, С. 48.].

Наведений розподіл іноземних інвестицій за окремими ознаками дає змогу детально проаналізувати їх сутність. Варто зазначити, що єдиної класифікації іноземних інвестицій не існує через велику кількість трактувань цього поняття та постійні глобальні трансформації. Слід зазначити, що надходження коштів інвесторів в економіку країни дає змогу збільшувати обсяги виробництва, розвивати різні галузі та залучати нові технології на вітчизняні підприємства та підвищувати їх конкурентоспроможність.

1.2. Теорії, форми і моделі міжнародної інвестиційної поведінки ТНК в умовах глобалізації

Глобалізація виникла і розвивається внаслідок різних економічних і політичних можливостей різних країн. Першим кроком до реального виникнення глобальної економічної системи є світова торгівля, світовий поділ праці. Другий — колонізація країн метрополіями, для яких колонії слугували джерелом розвитку національних економічних систем. Наступним кроком є створення транснаціональних підприємств транснаціональних корпорацій (ТНК) і

транснаціональних банків (ТНБ), за допомогою яких національні ринки капіталу, товарів, технологій, робочої сили та інформації взаємопов'язані і залежать один від одного. Саме ТНК і ТНБ виступають за руйнування національних кордонів і реструктуризацію економічних систем країн, що розвиваються, шляхом «створення нових галузей промисловості та модернізації традиційних». Результатом цієї діяльності є спочатку посилення залежності, підкорення їм, а потім руйнація національних економічних систем. Питання про роль і статус ТНК і ТНБ є дуже важливим, оскільки такі компанії в сучасних умовах уособлюють новий тип міжнародного поділу праці і за своєю економічною потужністю можуть порівнюватися з окремими державами. Саме ТНК і ТНБ створюють власну автономну економічну систему, правовою надбудовою якої є транснаціональне право.

Л. Руденко виділяє такі основні канали руху коштів усередині ТНК у рамках розробленої ТНК міжнародної системи управління грошовими коштами: пряме переміщення капіталу; перерахування дивідендів; плата за послуги (управлінські, наукові та ін.); ліцензійна плата, внутрішньофірмова торгівля за трансфертними цінами; внутрішньофірмові кредити; власне страхування.

Лише перші два із зазначених каналів чітко відображають внутрішній рух фінансових ресурсів. Їх використання переважає в «непроблемних» ситуаціях, коли ТНК не потрібно приховувати свої справжні цілі. Пряме переведення капіталу за кордон в основному пов'язане з реалізацією великого проекту: відкриття філії або поглинання іноземної компанії. Виплата дивідендів є нормальним результатом діяльності іноземної дочірньої компанії.

Питання податків посідає перше місце при виборі форми і методу організації міжнародної економічної діяльності. Гроші, заощаджені на податках, дають компанії фінансову мобільність, необхідну особливо для прибуткових іноземних проектів.

Також ТНК використовують приховані методи переміщення прибутку у вигляді обміну товарами та послугами між різними підрозділами компанії. Через ці канали ТНК виводить свої прибутки з-під державного контролю, що дає їй

можливість ухилятися від податків, обходити різноманітні обмеження (це особливо важливо при експорті прибутків із країн, що розвиваються), непомітно субсидувати певну галузь (наприклад, може тримати ціни на низькому рівні, не боячись звинувачень у демпінг) тощо.

Найвідомішим із цих методів є використання внутрішньофірмового трансфертного ціноутворення під час торгівлі між філіями, розташованими в різних країнах. Однак продаж товару в таких операціях не є звичайною операцією, оскільки ТНК продає його сама собі. І товар, і гроші, сплачені за нього, залишаються власністю ТНК, вони просто змінюють свою «адресу» всередині компанії.

Трансфертні ціни розраховуються з використанням методу ринкової ціни та регульованої ринкової ціни та методу витрат і прибутку. Трансфертні ціни – це ціни, що визначаються транзакціями між частинами одного й того самого багатонаціонального підприємства (БНП), наприклад, від материнської компанії до дочірньої компанії або від дочірньої компанії до дочірньої. Якщо продавець і покупець є однією компанією, трансфертне ціноутворення може бути визначено таким чином, щоб оподатковуваний прибуток компанії можна було віднести до юрисдикції країни з нижчою ставкою податку. Коли країна підвищує тарифи, єдиною альтернативою для обслуговування ринку можуть бути інвестиції.

ТНК використовують механізм маніпулювання трансфертними цінами, який полягає в навмисному завищенні або заниженні цін на продукцію, послуги, патенти, ліцензії, які материнська компанія постачає своїм дочірнім компаніям або від одного підрозділу до іншого. За цих умов цінами можна вільно маніпулювати. Для того, щоб, наприклад, таємно перевести прибутки з країн з високими податками в «податкову гавань», достатньо продати товари, що знаходяться в «оазисі» філії, за пільговими цінами (або купити в ній за завищеними цінами). Для дочірньої компанії, розташованої в країні з високим рівнем податків, така операція призведе лише до збитків, але виграє вся компанія, оскільки все, що втратила одна дочірня компанія, отримала інша. І прибутки опинилися в стані, де їм не загрожують високі податки. Так само можна використовувати внутрішній обмін послугами, ліцензіями

тощо. Він навіть має особливі переваги як спосіб прихованого руху коштів. Різко завищені або занижені ціни на товари можуть привернути небажану увагу податкової служби. Через нематеріальний характер послуг їх реальна ціна менш очевидна і відхилення від неї не настільки помітні.

«Податковими гаванями», куди переміщуються ресурси, є переважно невеликі, екзотичні держави (Антильські острови, Кайманові острови, Багами тощо). Тут прибуткам не загрожують податки, але навіть у цій економіці важко використовувати кошти продуктивно [3, С. 56] . Ресурси ТНК потрібні не тут, а зовсім в іншому місці - в тих країнах, де розташовані їх основні виробничі підприємства. ТНК знайшли вихід у кредитних операціях. Перемістивши прибутки від трансфертного ціноутворення в «податкову гавань», ТНК передає їх в іншу країну у вигляді позики (сама ТНК виступає як кредитором, так і позичальником, тому це не є справжньою позикою).

Дочірнє підприємство, яке його придбало, використовує ці ресурси як власні ресурси. Проте з юридичної точки зору вони залишаються кредитом, а тому не підлягають оподаткуванню. Не менш важливим є те, що відсотки від кредиту (а після закінчення терміну і сама сума кредиту) повертаються до «податкової гавані». Це підвищує рівень кредитно-фінансового централізму транснаціональних корпорацій: все більше ресурсів зосереджується в «податкових гаванях», все більша частина коштів, які використовуються дочірніми компаніями в різних країнах, стає «позикою»: вони формально належать дочірній компанії в «податковій гавані», але насправді ТНК має їх як одне ціле.

Таким чином, проведені дослідження механізму трансфертного ціноутворення дозволили окреслити низку конкретних завдань, які вони виконують: розподіл та перерозподіл прибутку між материнськими та дочірніми компаніями з урахуванням організаційної структури компанії, ступеня децентралізації його управління, загальна політика визначення прибутковості; переказ прибутку, отриманого дочірніми компаніями з країн, де існують заборони або обмеження на переказ прибутку; навмисне зменшення прибутків у деяких дочірніх компаніях через занепокоєння вимогами підвищення заробітної плати робітникам та перегляду

колективних договорів: мінімізація митних та інших платежів; розподіл ринків збуту та сфер впливу між іноземними дочірніми компаніями тощо.

Глобалізація – це особливий стан світової економічної системи, разом з яким національні економічні системи втрачають своє значення, виступають перешкодою для розвитку найбільшого капіталу (ТНК, ТНБ), що вимагає руйнування національних економічних систем і всього, що пов'язано з це. їх - національна культура, традиції, зрештою - особистість. Це можливо шляхом усунення національного світогляду, на єдиній ідеології капіталу, яка базується на поділі людей, які прагнуть до індивідуального успіху. Деградують неконкурентоспроможні національні виробництва. На тлі прискорення науково-технічного прогресу створюються умови для безконтрольного володіння цими національними економічними системами, управління їхніми природними ресурсами та людським капіталом. Посилюється диференціація доходів між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, посилюється економічна та соціальна поляризація світу і, як наслідок, загальна дестабілізація.

Глобальна конкуренція призводить до інтеграції розвинених країн і збільшення нерівності у світі. Сильніший капітал розвинених країн пригнічує інші національні економічні системи. Країни, що розвиваються, і слаборозвинені країни опиняються на економічній периферії, їм відводиться роль сировинних додатків провідних держав. Відбувається деградація національних виробництв, які стали неконкурентоспроможними. Створюються умови для безконтрольного господарювання в цих національних економічних системах, управління їх природними і людськими ресурсами.

Сьогодні існує багато версій глобального теоретизування та аналізу, незважаючи на те, що іноді вони представляють діаметрально протилежні погляди на природу «глобального». Такий дослідник, як Робертсон, виділяє чотири окремі, але взаємопов'язані елементи, що склали кістяк глобальних процесів: індивіди (індивіди), національні держави, людство та світова система національних держав. Схема глобалізації Робертсона нічого не говорить ні про природу процесу релятивізації, ні про те, як він міг змінитися з часом.

Глобалізація світової економіки, прискорена зростанням конкуренції, впливом технологічних інновацій, лібералізацією економічної політики та іншими факторами, призводить до відносного зниження значення національних держав як основної статті економічної діяльності [4, С. 685].

В умовах динамічної транснаціоналізації, появи глобальних компаній і галузей, що мають глобальний характер, створюються нові умови, за яких формування багатогалузевих господарських комплексів навіть у найбільших країнах має бути орієнтоване на участь у міжнародному поділі. працювати з самого початку. Беручи участь у міжнародному поділі праці, кожна країна отримує певні переваги через вибір форм спеціалізації та кооперації у виробництві товарів і послуг, якими обмінюються через міжнародну торгівлю. Економічні вигоди, одержувані країнами з різним рівнем продуктивності, інтенсивності та складності праці, спонукають їх брати участь у процесі інтернаціоналізації виробництва.

Змінюючи характер економічного зростання та напрями розвитку порівняльних переваг, глобалізація призводить до того, що межі, які визначають сферу розвитку самостійної галузі, вже не проходять у межах країн, а все більше з'єднують різні країни, вимагаючи мобілізації всіх своїх ресурсів і можливостей, відмова від політики економічної ізоляції, інтеграція у світове господарство.

Світове співтовариство ще перебуває на самому початку формування єдиного світового економічного простору. Його все ще класифікують за багатьма ступенями єдності.

Шляхи формування глобалізованих систем передбачають використання двох механізмів:

1) розробки універсальних моделей розвитку, реалізація яких дає змогу уніфікувати систему взаємовідносин між суб'єктами господарювання та імплементувати міжнародні стандарти на всіх рівнях і в усіх підсистемах (уніфікація). процес);

2) процес взаємопроникнення, з'єднання двох і більше систем у результаті гармонізації відносин та інтересів (процес інтеграції). При цьому процес глобалізації слід розглядати не як спосіб досягнення однорідності, а як важливе

джерело збереження різноманітності, яке досягається в результаті поєднання різного в цілісність. Завдяки цій різноманітності забезпечується життєздатність, збагачується і ускладнюється структура самої системи. Взаємодія протилежних за спрямованістю тенденцій вивільняє потенціал, необхідний для розвитку та трансформації економіки, що інтенсифікує розвиток на найвищому рівні.

З самого початку єдиний світовий економічний простір створюється на регіональному рівні як об'єднання груп країн у регіональні союзи (наприклад, Європейський Союз), на глобальному рівні - як діяльність ТНК і ТНБ у планетарному масштабі. Це означає, що в міру зростання кожен ринок може обслуговуватися з різних частин світу, заохочуючи фірми відокремлювати компоненти своїх продуктів і розміщувати їх там, де їхні відносні переваги найкращі. Зменшення комунікаційних, транспортних і часових витрат разом із зростанням відкритості національних урядів для іноземних інвестицій сприяє процесу глобалізації виробництва.

Взаємозалежність країн, яка виникає на основі інтегрованих мереж ТНК і ТНБ, характеризує не тільки процес глобалізації відносин, а й їх регіоналізацію, що є наслідком загальної тенденції глобалізації або відображенням певного етапу її глобалізації, розгортання - глобальна трансформація. В умовах глобальної трансформації основними полюсами економічної динаміки процесу створення відносин взаємозалежності постають «тріада» – США, Японія та Європейський Союз. Промислово розвинені країни є основними експортерами капіталу. На членів «тріади» припадає 85% річного відпливу капіталу. ТНК цієї «тріади» контролюють 4/5 загального обсягу накопичених прямих іноземних інвестицій.

У сучасній світовій економіці транснаціональні корпорації є горизонтально та (або) вертикально інтегрованими компаніями, які об'єднують низку бізнесів у всьому світі, які пов'язані між собою через внутрішній ринок. У результаті міжнародні угоди фактично є внутрішньофірмовими операціями ТНК: близько 1/3 світової торгівлі товарами та послугами є угодами між підрозділами ТНК, а близько 70% платежів за передачу технологій є платежами дочірні підрозділи основних компаній. Внутрішньофірмова торгівля захищає підрозділи ТНК від міжнародної

конкуренції та дозволяє уникнути різноманітних торгових бар'єрів. В економіці розвинених країн існує багато форм організаційно-економічної взаємодії бізнес-об'єднань і побудови на їх базі великих транснаціональних і національних корпорацій, як традиційних концернів, очолюваних великою промисловою корпорацією, так і диверсифікованих багатогалузевих фінансово-промислових об'єднань сформовані навколо банків. Розглянемо бізнес-моделі транснаціональних компаній США.

Виникнення американських корпоративних асоціацій базується на американській моделі корпорації, орієнтованої на розвинену фінансову систему з широким набором різноманітних інструментів ринку капіталу. У США розвиток промислового сектора визначають близько 100 багатогалузевих корпорацій. За офіційними даними, на них припадає 55-60 % ВВП США. У них зайнято до 45 % робочої сили; до 60% інвестицій спрямовується в ці корпорації. Кожна з 100 провідних корпорацій США має бізнес принаймні в 25 галузях, і 35 із цих транснаціональних корпорацій працюють у 32 галузях, а 10 — у понад 50 галузях.

У процесі розвитку промислові корпорації нарощували свій капітал головним чином шляхом випуску нових акцій. Завдяки цьому практично відпала потреба в отриманні коштів за рахунок довгострокових позик як способу збільшення основного капіталу.

Функції банків у господарських товариствах зведено до акумулювання коштів, надання короткострокових кредитів, здійснення операцій з цінними паперами на зовнішньому ринку без безпосередньої участі в управлінні господарськими товариствами.

Вплив світової фінансової кризи змушує транснаціональні компанії використовувати нові механізми роботи як на глобальних, так і на регіональних ринках. Однією з тенденцій, на яку відзначають експерти, є використання транснаціональними компаніями різноманітних виробничих та інвестиційних моделей, таких як контрактне промислове та сільськогосподарське виробництво, аутсорсинг, франчайзинг та ліцензування. Такі моделі взаємодії створюють можливості для глибшої інтеграції країн у світову економіку, водночас збільшуючи

потенціал внутрішнього виробництва та конкурентоспроможність на світовому ринку.

Проте слід звернути увагу на низку негативних тенденцій та потенційних загроз, створених ТНК. Олігополістичні позиції багатонаціонального бізнесу в глобальній економіці стали головною причиною глобальних дисбалансів і відмінностей у доходах між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються. Згідно зі статистичними даними ЮНКТАД, накопичена сума фінансових активів, інвестованих у зарубіжне виробництво, склала: у Казахстані – 20,9 млрд доларів, у Польщі – 57,5 млрд доларів, у Китаї – 509 млрд доларів, у США – 5,2 трлн доларів. з 500 найбільших транснаціональних корпорацій світу 322 компанії представляли країни «великої сімки». Тому частка доходу країни від світового виробництва залежить від кількості власних транснаціональних бізнес-структур.

Ще одна тенденція, на яку варто звернути увагу: з середини ХХІ століття активізувалася діяльність транснаціональних корпорацій, які повністю або частково належать державі. На кінець 2011 року в усьому світі налічувалося близько 650 державних ТНК з 8500 іноземними філіями. Хоча їх кількість становить менше 1% від усіх транснаціональних корпорацій, їхні іноземні інвестиції склали 11 % світових ПІІ. Слід зазначити, що роль держави в економіці країн континентальної Європи переважає, тому державні транснаціональні корпорації там більш поширені, особливо в структурних галузях. Так, із 30 найбільших нефінансових державних ТНК світу 15 європейських, 7 країн БРІКС. Найбільші державні транснаціональні компанії ЄС контролюють електроенергетику, газ, водопостачання, телекомунікації, авіацію та деякі інші галузі. Форма власності державних транснаціональних корпорацій, інвестиції, які вони здійснюють, безсумнівно впливають на національну економічну безпеку країни перебування. Занепокоєння щодо конкурентоспроможності виникає, коли проникнення міжнародних бізнес-структур на національний ринок розглядається як загроза для провідних національних галузей промисловості, а також у зв'язку з проблемами трансферу знань і технологій. Зростання напруги від збільшення інвестицій державних транснаціональних корпорацій пов'язане з недостатньо високим стандартом

менеджменту, а також недостатньо відповідальною позицією бізнес-структур по відношенню до соціальних та екологічних проблем. Це особливо помітно в таких галузях, як видобувна промисловість і сільське господарство.

Державно-приватне партнерство (ДПП) є важливим чинником посилення економічної інтеграції та ефективним інструментом залучення інвестицій ТНК у великі проекти загальнодержавного значення. У багатьох країнах світу активізувалася діяльність транснаціональних корпорацій, які використовують у своїй діяльності механізми державно-приватного партнерства, використовуючи такі форми партнерства, як концесії, угоди про розподіл продукції та спільні підприємства. Залучення іноземного приватного капіталу до фінансування галузей промислової інфраструктури в різних формах – від контрактів на управління існуючими об'єктами до реалізації всього циклу будівництва та експлуатації нової інфраструктури – є однією з основних тенденцій розвитку державний сектор як у розвинених країнах, так і в країнах, що розвиваються

Залучаючи фінансові ресурси транснаціональних корпорацій для реалізації масштабних інфраструктурних проектів, уряди країн Азії, Америки та Європи успішно реалізують масштабні енергетичні та транспортні проекти. Міжнародні бізнес-структури беруть участь у багатьох великих концесіях платних доріг, залізниць та інших транспортних проектів.

Особливий інтерес представляють сучасні форми взаємовідносин між транснаціональними компаніями і державою в нафтогазовому комплексі, зокрема: спільні проекти з видобутку і транспортування нафти і газу, міждержавні злиття і поглинання в нафтогазовому секторі, створення спільних підприємств (СП) і альянси; придбання іноземних активів та обмін капіталом у сфері видобутку, переробки та розподілу вуглеводневої сировини. Прикладом обміну активами з іноземними компаніями є угоди Газпрому з німецькими BASF і EON, італійською ENI і французькою Gd.

Слід зазначити, що така форма, як купівля енергетичних активів та обмін активами між нафтогазовими компаніями різних країн світу найбільше відображає сучасну тенденцію глобалізації світового ринку. Сьогодні в результаті обміну

капіталом, злиттів і поглинань і диверсифікації бізнесу нафтогазові компанії перетворюються на найбільші транснаціональні компанії зі змішаним капіталом з різних країн, що працюють в різних секторах світової енергетики. За даними ЮНКТАД, угоди про розподіл продукції (РРА) найчастіше уклалися з іноземними ТНК у більшості нафтогазовидобувних країн, на них припадало понад 50 % усіх контрактів. Ці угоди були основною формою участі іноземного капіталу в таких країнах, як Китай, Екваторіальна Гвінея, Індонезія, Ірак, Лівія, Катар, Судан і В'єтнам. Міжнародні бізнес-структури в гірничодобувній промисловості також використовують концесії та спільні підприємства. Вони є домінуючою формою в Алжирі, Бразилії, Казахстані та Росії. Контракти про надання послуг використовуються рідше, але вони поширені в таких країнах, як Іран і Кувейт.

Незважаючи на об'єктивну критику діяльності ТНК, вони є невід'ємною частиною сучасного світу та основною рушійною силою економічного прогресу та зростання, є найбільшими виробниками інновацій та науково-технічного розвитку.

По-перше, відкриваючи філії та представництва в третіх країнах, транснаціональні компанії створюють робочі місця для місцевого населення, що призводить до зростання добробуту нації, купівельної спроможності, що підвищує попит на товари та послуги на місцевому ринку і в кінцевому підсумку стимулює розвиток економіки країни.

По-друге, ТНК використовують частину коштів для науково-технічного розвитку і згодом впроваджують у виробництво передові технології та нові методи роботи. Завдяки ліцензуванню передові технології та ноу-хау поширюються в країні перебування та використовуються місцевими підприємствами та фірмами.

По-третє, транснаціональні корпорації створюють конкурентне середовище в приймаючій країні, заохочуючи місцевий бізнес до підвищення ефективності виробництва шляхом скорочення витрат, заміни застарілих методів управління та маркетингу.

По-четверте, транснаціональні компанії беруть активну участь у розвитку інфраструктури країни, адже для здійснення господарської діяльності необхідна інфраструктура водопостачання, електропостачання та транспорту: автомобільні

дороги, залізниці, морські порти, аеропорти для перевезення вантажів.

По-п'яте, діяльність ТНК на території тієї чи іншої країни підпорядковується національному законодавству, невід'ємною частиною якого також є сплата податків і зборів до бюджету країни. Використовуючи податковий механізм, ТНК поповнюють бюджети приймаючих країн і збільшують їхні державні доходи. За оцінками ЮНКТАД, внесок іноземних філій транснаціональних компаній у державні бюджети країн, що розвиваються, становить приблизно 730 мільярдів дол. США впродовж року. В середньому це близько 23 % від загальної суми платежів корпоративного сектору та 10 % від загальної суми надходжень до бюджету.

У країнах, що розвиваються, обсяг платежів іноземних філій, які надходять до державного бюджету у вигляді ліцензійних платежів за видобуток природних ресурсів, митних зборів, податків із заробітної плати та соціальних внесків, а також інших видів податків і зборів становить більш ніж у подвійному розмірі їх виплати у вигляді податків з доходу.

З іншого боку, транснаціональні компанії вважаються основними факторами формування конкурентоспроможності країн та реалізації їх конкурентних переваг на міжнародних ринках. Процвітання країни значною мірою залежить від успішності транснаціональних компаній, що працюють на її території, при цьому головну роль відіграє економічна політика держави. Крім того, діяльність транснаціональних компаній за кордоном підвищує економічну та політичну міць країни перебування та підвищує її авторитет на міжнародній арені. Тому уряди приймаючих країн, а також країн базування, враховуючи важливість прямих іноземних інвестицій, забезпечують державну підтримку ПІІ: надають державні гарантії, страхують іноземні інвестиції, вирішують інвестиційні спори, укладають угоди про уникнення подвійних інвестицій. оподаткування, надання адміністративної та дипломатичної підтримки.

Одним із основних напрямків формування інституційного середовища, необхідного для стимулювання інвестиційного процесу, є створення гарантій збереження інвестицій, стабільності умов їх реалізації.

Великі транснаціональні корпорації, які зосереджують у своїх руках значні фінансові можливості, намагаються знайти додаткові джерела розширення своєї діяльності, завоювання економічної влади, яка б поширювалася не лише на окремі ринки, а й на діяльність окремих держав. Найпоширенішим способом реалізації цих цілей є злиття та поглинання (ЗіП) компаній.

1.3. Зарубіжний досвід ефективного державного регулювання інвестиційної діяльності транснаціональних корпорацій

Сьогодні транснаціональні компанії охоплюють практично всі сфери економіки. Трансформації економічного середовища спонукають приймаючі країни використовувати різноманітні механізми для підвищення інвестиційної привабливості шляхом впровадження політики справедливого управління країною, ухвалення законів і правил, які б гарантували захист інвесторів з усього світу.

Державне регулювання інвестиційної діяльності ТНК не повинно стосуватися компаній, але ці організації діють на території країни перебування і підпадають під її юрисдикцію. Штаб-квартира ТНК знаходиться в країні перебування, яка забезпечує підтримку корпорації через цілу мережу впливових органів; в різних країнах світу працюють компанії, які мають структурні підрозділи, філії, дочірні компанії та представництва, зареєстровані в різних юрисдикціях; для досягнення своїх цілей використовуються різноманітні внутрішні та зовнішні механізми та інструменти.

Державне регулювання інвестиційної діяльності транснаціональних корпорацій (ТНК) є важливою складовою економічної політики багатьох країн. Це насамперед пов'язано з тим, що дії ТНК можуть мати значний вплив на національну економіку, соціальні структури та екологію. Державне регулювання інвестиційної діяльності ТНК може бути спрямоване на досягнення різних цілей.

Виходячи з цього, у процесі інвестиційної діяльності на ТНК поширюється вся система нормативно-правових актів, яка має багаторівневу структурну організацію (див. Табл. 1.3):

Структура багаторівневого регулювання інвестиційної діяльності
транснаціональних корпорацій:

Рівні регулювання	Ключові регуляторні аспекти
Глобальний (світовий)	- Угода про Транстихоокеанське торгове партнерство (12 країн); - Угода про трансатлантичне торгове та інвестиційне партнерство (США та ЄС); - Угода СЕТА (Канада-ЄС).
Міжнародний	- Сеульська Конвенція від 11.10.1985; - Вашингтонська Конвенція від 18.05.1965; - Угода про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи (TRIMS) від 15.04.1994.- Угода про заснування Світової організації торгівлі (СОТ) від 15.04.1994;
Регіональний	- Інвестиційний договір між Австралією та КНР від 20.12.2015; - Багатосторонній інвестиційний договір між Канадою та Гонконгом (КНР) від 06.09.2016; - Угоди про вільну торгівлю країн між собою
Локальний	- Господарський Кодекс України від 16.01.2003.-Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991;

Примітка. Складено автором за даними Державної регіональної політики України: особливості та стратегічні пріоритети: [монографія] / [за ред. З. С. Варналія]. – К.: НІСД, 2017. – 768 с.

Оскільки в даному питанні йдеться про державне регулювання інвестиційної діяльності транснаціональних корпорацій, доцільно буде розглянути основні аспекти цього поняття в Україні та за кордоном.

Ключовим моментом у забезпеченні ефективного державного регулювання іноземних інвестицій є розвинене інституційне середовище.

Державне регулювання – це сукупність засобів, які допомагають державним органам на законодавчій основі впливати на функціонування певної сфери суспільного життя. Діє з метою економічної, науково-технічної та соціальної політики, що базується на стратегії розвитку країни, державних або державних програмах економічного розвитку, які забезпечують обсяги фінансування інвестиційної діяльності.

На державному рівні інвестиційна діяльність регулюється відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» ст. 11, з метою реалізації

економічної, науково-технічної та соціальної політики, виходячи з цілей економічного і соціального розвитку держави, державних і регіональних програм економічного розвитку. Крім того, створюються особливі пільгові умови для інвесторів, які вкладають кошти у важливі для економіки сфери.

На сьогоднішній день нормативно-правова база регулювання інвестиційної діяльності в Україні налічує понад 100 різноманітних нормативних документів. До першого блоку орієнтовно можна віднести спеціальне інвестиційне законодавство, основними нормативно-правовими актами якого є Закони України «Про інвестиційну діяльність», «Про режим іноземного інвестування», «Про захист іноземних інвестицій в Україні», «Про спільне Інвестиційні інститути», «Про стимулювання інвестиційної діяльності в пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» та ін. В Україні на законодавчому рівні діють спеціальні обмеження щодо іноземних інвестицій.

Загалом в Україні використовуються ті самі інструменти державного регулювання іноземних інвестицій, що й у більшості зарубіжних країн. Варто зазначити, що для успішного здійснення регулювання інвестиційної діяльності транснаціональних компаній уповноважені органи повинні запозичити інструменти, які використовують інвестиційно привабливі країни. Для цього насамперед слід розглянути міжнародні угоди.

У процесі міжнародного інвестування транснаціональні корпорації повинні постійно контролювати основні правові документи приймаючої країни та міжнародних організацій. Відносини в цій сфері регулюють Європейський Союз (ЄС) і Світова організація торгівлі (СОТ). Однією з найважливіших угод системи ГАТТ/СОТ є Угода про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи (TRIMS).

Угоду TRIMS можна розділити на дві частини, перша частина вимагає, щоб країни-члени СОТ не вживали заходів у сфері регулювання іноземних інвестицій, які б перешкоджали процвітанню міжнародної торгівлі, друга частина розглядає заходи, що обмежують регулювання цієї діяльності, зокрема:

1. Заходи, які застосовуються в обов'язковому порядку або запроваджуються відповідно до національних законів чи правил, або впровадження яких є необхідним

для отримання переваг і які вимагають: придбання або використання товарів національного походження підприємством або будь-яким іншим внутрішнього джерела, незалежно від того, чи визначаються конкретні товари, їх обсяг чи вартість, чи загальний обсяг чи вартість продукції; або що бізнес-покупки або використання імпортованих товарів обмежуються сумами, пов'язаними з обсягом або вартістю місцевого виробництва.

2. Заходи, які застосовуються на підставі наказу або впроваджуються відповідно до національного законодавства чи адміністративних правил, або впровадження яких є необхідним для отримання переваг і які обмежують: імпортування продукції, що використовується підприємством або пов'язана з його місцеве виробництво, повністю або частково в кількості, яка залежить від обсягу або вартості місцевих товарів; імпортувати продукцію, що використовується компанією у її місцевому виробництві або пов'язану з ним, шляхом обмеження доступу до іноземної валюти сумою валютної виручки, що належить компанії; або експорт чи реалізація підприємствами товарів на експорт, визначених у вигляді конкретних товарів, або їх обсягу чи вартості, або у вигляді частки в обсязі чи вартості виробництва.

Угода поширюється лише на інвестиції, пов'язані з торгівлею товарами. Ця угода передбачає іноземних інвесторів і стосується національного режиму внутрішнього оподаткування та регулювання та скасування кількісних обмежень у цій сфері. Угода визначає диференційовані умови скасування всіх заборонених інвестиційних заходів з моменту набрання чинності угодою в країнах: протягом двох років для розвинутих країн, п'яти років для країн, що розвиваються, семи років для найменш розвинених країн, з можливістю продовження цього періоду для інших. Угодою передбачено зобов'язання щодо дотримання прозорості застосування інвестиційних заходів та надання відповідної інформації.

Кожна країна в межах своєї компетенції створює закони, які, з одного боку, регулюють і координують процес формування інвестиційної привабливості, а з іншого – не дають інвестиціям ТНК монополізувати ринок і знищити вітчизняного виробника. Щоб мати можливість розробити методи регулювання досліджуваного

питання, нашій країні необхідно звернути увагу на ті країни, які вже успішно реалізували політику в цій сфері, наприклад, у США діє президентська комісія з федералізму, в Японії існує т. зв. Економічна дорадча рада при Кабінеті Міністрів, яка займається комплексним плануванням розвитку країн. Закордонний досвід показує, які органи та інститути працюють у країнах щодо залучення інвестицій.

Польща є однією з найбільш інвестиційно привабливих країн, і державні структури відіграють велику роль у формуванні її інвестиційної привабливості. Спочатку в країні діяли два національні та декілька регіональних органів, але через багаторівневність виникли певні труднощі у вирішенні організаційних питань потенційних інвесторів. Сьогодні від імені уряду в Польщі діє Польське агентство інформації та інвестицій. Важливу роль відіграє те, що органи місцевого самоврядування мають самостійність у регулюванні інвестиційної діяльності. Зазначені заходи дозволяють залучити інвесторів та забезпечити розвиток стратегічних напрямків країни.

Варто зазначити, що Польща гарантує іноземним інвесторам доступ до внутрішніх ринків і дозволяє їм займатися приватизацією. Відповідно до польського законодавства іноземні інвестори звільняються від сплати мита на обладнання, придбане за кордоном, протягом трьох років інвестиційної діяльності. Щоб заохотити приплив іноземних інвестицій, польський уряд має повноваження звільняти інвесторів від сплати податку на нерухомість і надавати пільги при оплаті електроенергії. Наявність у Польщі зон з особливими умовами функціонування робить країну привабливою для іноземних інвестицій. Ці території звільняються від сплати ввізного мита на групи товарів, які є внеском у основний капітал, за умови, що власник не передає право власності на ці товари іншій особі протягом трьох років після звільнення. З точки зору виду діяльності інвестора звільнення від оподаткування можливе на 10-25 років.

Ще однією країною, досвід якої може допомогти Україні покращити регулювання іноземних інвестицій, є Угорщина. Політика країни відкрита для іноземних інвесторів, тому їх діяльність дозволена у всіх сферах. Найважливішим законом щодо інвестиційної діяльності в Угорщині є Закон XXIV 1988 року «Про

інвестиції іноземних осіб в Угорщині». Згідно з його положеннями, іноземні інвестиції в Угорщині мають повний захист і безпеку. Відповідно до закону, компанії з іноземними інвестиціями більше не зобов'язані отримувати дозвіл на ПІІ. Він гарантує захист інвесторів, які не є резидентами Угорщини, і те, що іноземні інвестори будуть мати таке ж ставлення, як і угорські інвестори. Закон також містить гарантію того, що іноземні інвестори можуть вільно переказувати кошти та інвестиційний капітал у свою країну, але лише у разі часткового або повного припинення своєї діяльності. В Угорщині компанії з іноземними інвестиціями, розташовані в кризових регіонах (де рівень безробіття перевищує 15%), повністю звільняються від сплати податку на прибуток на строк до п'яти років за умови збільшення річного обороту на 5% від обсягу інвестицій. Варто зазначити, що пільги в Угорщині доступні для всіх інвесторів без особливих пільг для іноземних інвесторів, у зв'язку з приєднанням Угорщини до антидискримінаційних правил Європейського Союзу.

Однак серед країн, які не мають спеціального закону, що регулює інвестиційну діяльність, існують спеціальні законодавчі акти, які встановлюють спеціальні стандарти, спрямовані на підтримку інвестицій.

До таких країн відноситься Велика Британія. Політика Великої Британії у сфері державного регулювання інвестиційної діяльності характеризується ефективною структурною перебудовою та поліпшенням економічної ситуації в країні, прагненням іноземних компаній охопити нові ринки збуту товарів, високими прибутками, ефективною податковою системою. (відсутність податків на капітальні інвестиції в обладнання, знижені податки на інвестиції в будівництво будівель) — саме ці дії впливають на привабливість інвестицій в економіку країни. Ще одним важливим моментом є те, що іноземні інвестори звільняються від отримання дозволів на здійснення діяльності на території держави.

Багато вчених відзначають, що на концентрацію іноземних інвестицій у Великій Британії впливає відсутність валютного контролю в країні, що полегшує експорт та імпорт капіталу, а ставки податків значно нижчі, ніж в інших європейських країнах, іноземні підприємці мають право використовувати

різноманітні переваги, які існують у Великій Британії (безкоштовні субсидії, кредити на пільгових умовах, державні гарантії для отримання банківських кредитів, податкові знижки тощо).

У Великій Британії іноземним інвесторам не потрібні дозволи на здійснення діяльності, але згідно з Законом «Про промисловість» «уряд може заборонити іноземним інвесторам купувати важливі підприємства обробної промисловості, якщо це суперечить інтересам держави. У сфері авіаційного та водного транспорту діяльність іноземних компаній дозволяється лише під національним контролем» [8].

Варто зазначити, що законодавче регулювання інвестиційної діяльності ТНК існує не лише на національному, а й на договірному рівні. Йдеться про те, що в договорах буде визначено вирішення спорів шляхом медіації, а не через суд. У цьому випадку посередництво підходить для проектів у сфері міжнародної інфраструктури. Країни та інвестори співпрацюватимуть не лише за допомогою угод, а й у рамках міжнародних організацій, де буде створено розгалужену систему нормативно-правових актів.

Державне регулювання інвестиційної діяльності транснаціональних корпорацій в Україні є дуже проблематичним. Наша держава не має достатньої кількості законодавчих актів, які б регулювали діяльність транснаціональних корпорацій. Крім того, чинне законодавство є досить поверхневим і немає конкретного інституту, який би регулював діяльність транснаціональних компаній на території України.

Враховуючи вищезазначене, наша держава має розробити законодавство, яке прописуватиме правила інвестування транснаціональних компаній, визначати стратегічно важливі галузі, які мають бути захищені від іноземних інвестицій та потребують цих інвестицій. Прикладом може бути Угорщина, де закон захищає інвесторів і звільняє їх від сплати мита, які працюють у слаборозвинутих регіонах. Цей закон слід розробляти з урахуванням іноземного досвіду, особливо проаналізованих вище країн. Проблема полягає в тому, що, з одного боку, це має покращити інвестиційний клімат, а з іншого – регулювати та обмежувати діяльність

транснаціональних корпорацій.

Тому питання державного регулювання інвестиційної діяльності ТНК на сьогодні є дуже проблемним. В Україні існує достатня кількість законодавчих актів, які регулюють цю діяльність, але їх перегляд з урахуванням зарубіжного досвіду необхідний у зв'язку з постійною трансформацією глобального середовища та підвищенням інвестиційної привабливості.

Країнами, які успішно реалізують державну політику інвестиційної діяльності ТНК, є Польща, Угорщина та Велика Британія, і наша держава має запозичити їх практику для вирішення досліджуваного питання [8].

Висновки до розділу 1

Загалом транснаціональні корпорації є досить складним явищем світової економіки, яке постійно розвивається та потребує постійної уваги, вивчення та міжнародного контролю. Слід зазначити, що в Україні починають виникати та розвиватися великі українські корпорації – фінансово-промислові групи, які бачать свою перспективу в активній економічній експансії на зовнішні ринки.

Сьогодні транснаціональні компанії перетворилися із суб'єктів на об'єкти міжнародної політики та беруть активну участь у всіх глобальних процесах, що відбуваються у світі.

Транснаціональні компанії, нарівні з промислово розвиненими країнами, широко проявляються в політичній, економічній, фінансово-інвестиційній, інформаційній, військовій, технологічній, науково-технічній та екологічній сферах. У зовнішній політиці ТНК реалізують власну корпоративну дипломатію та створюють власну корпоративну ідеологію для успішного забезпечення внутрішньої корпоративної політики.

Висока динаміка змін зовнішнього середовища в діяльності транснаціональних корпорацій, зумовлена створенням нових умов господарювання та співпраці, потребує аналізу факторів, що впливають на посилення позицій транснаціональних компаній в інтенсивних процесах інвестиційної діяльності. та

комерціалізація інновацій.

Глобалізація світової економіки сприяла активізації міжнародних інвестиційних процесів, які відіграють важливу роль у розвитку світової економіки, оскільки є основою систематичного оновлення та розширення виробничого капіталу, а також прискорення науково-технічної діяльності, прогрес, підвищення якості продукції, структурна перебудова суспільного виробництва та збалансований розвиток усіх галузей економіки в умовах глобальних трансформацій [6].

Міжнародні інвестиції в умовах глобальних трансформацій набувають якісно нового змісту. При цьому відбувається поступове об'єднання інтересів транснаціональних корпорацій, транснаціональних банків і країн і на цій основі формування державного багатонаціонального капіталу.

РОЗДІЛ 2

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФОРМ МІЖНАРОДНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН

2.1. Інвестиційна поведінка ТНК в умовах глобальної турбулентності

Постійні зміни турбулентного середовища сприяють активним змінам напрямків і обсягів інвестицій ТНК, а також їх інвестиційної поведінки. Тому моніторинг поточного стану міжнародних інвестицій є надзвичайно важливим при дослідженні цієї теми. Прямі іноземні інвестиції мають вирішальне значення для країн, що розвиваються. Вивчення руху ПІІ завжди є актуальною темою з огляду на постійні зміни стратегічних цілей ТНК.

Транснаціоналізація в умовах глобальних потрясінь посилює взаємозалежність між країнами та впливає на всі процеси життєдіяльності компаній. Такі зміни у світовій економіці змушують транснаціональні корпорації постійно шукати нові ринки та дешеві ресурси, розширювати ринки для інвестицій.

Глобальні потоки прямих іноземних інвестицій не демонстрували жодної значної позитивної тенденції задовго до того, як пандемія COVID-19 вразила світову економіку, досягаючи рівнів, нижчих за ті, що спостерігалися після глобальної фінансової кризи десять років тому. Падіння було більш зосередженим у країнах з високим рівнем доходу, де приплив ПІІ впав майже на 60% за останні роки.

Прогнози експертів ЮНКТАД на 2021 рік свідчать про те, що потоки ПІІ залишаться низькими через невизначеність навколо розвитку пандемії COVID-19. Директор інвестиційного департаменту ЮНКТАД зробив висновок, що вплив пандемії на інвестиції триватиме, і інвестори побоюватимуться вкладати свій капітал у нові виробничі потужності за кордоном.

Згідно зі Звітом про світові інвестиції за 2021 рік Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), глобальні потоки прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у

2019 році зросли на 3 % до 1,54 трильйона доларів США. США порівняно з 1,495 трлн. дол США у 2018 році. У 2020 році глобальні потоки ПІІ впали до 859 мільярдів дол. США через вплив пандемії COVID-19.

У 2020 році обсяг прямих іноземних інвестицій в Азію склав 476 млрд дол. США, що практично відповідає показнику 2019 року. Прямі іноземні інвестиції в Латинську Америку та Карибський басейн впали на 37 % до 101 млрд дол. США. Обсяг прямих іноземних інвестицій в Африку впав на 18 % до 38 млрд дол. США та Північна Америка впали на 4 6% до 166 млрд дол. США (рис. 2.1.):

Рис. 2.1. Регіональний розподіл притоку глобальних ПІІ в 2020 році, (%).

Примітка. Побудовано автором за даними звіту конференції ООН 21 січня 2021р.

Скорочення прямих іноземних інвестицій особливо сильно вплине на країни, що розвиваються. Причини такі: по-перше, очікування, що приплив ПІІ до країн, що розвиваються, впаде навіть більше, ніж у середньому по світу, оскільки сектори, які серйозно постраждали від пандемії, мають більшу частку припливу ПІІ до країн,

напр. По-друге, країни, що розвиваються, Північна Америка, Африка, країни, що розвиваються, країни Латинської Америки та Карибського басейну, 10141 стали більш залежними від ПІІ за останні десятиліття, а приплив ПІІ до країн, що розвиваються, впав до 616 млрд дол. США.

За попередніми даними за 2020 рік, падіння ПІІ було зосереджено в розвинених країнах, потоки яких становили 229 млрд дол. США (рис. 2.2.):

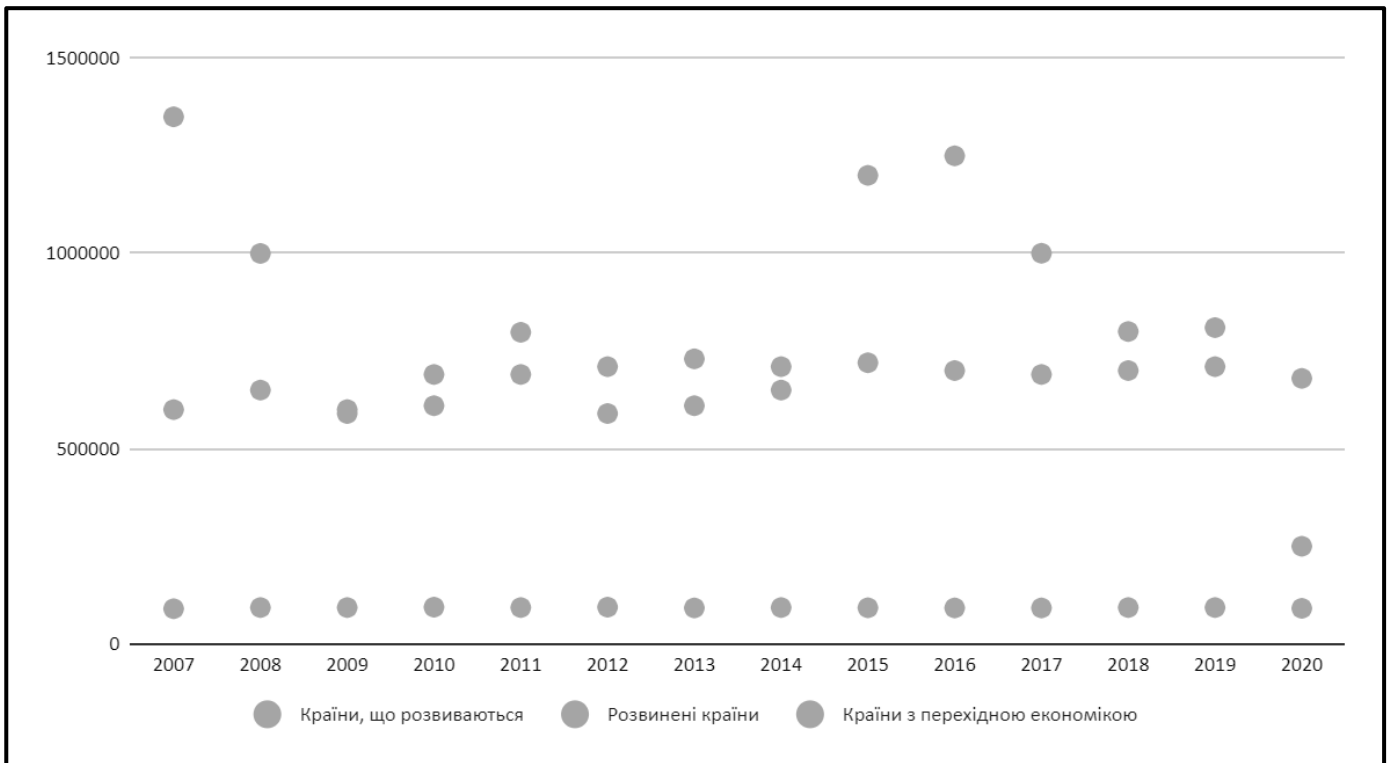

Рис. 2.2. Обсяги прямих іноземних інвестицій по групах країн у глобальних потоках в 2007-2020рр., (млн дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними звіту Комісії ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD).

Регіональні скорочення потоків до Європи (більш ніж на 100 %) та Північної Америки (-46 %) зробили найбільший внесок у глобальне скорочення ПІІ. В Азії, що розвивається, потоки прямих іноземних інвестицій дещо впали до 4 %. В результаті цих регіональних змін частка країн, що розвиваються, зросла до 72 %.

Надходження в Північну Америку впали на 46 % до 166 млрд дол. США у Сполучених Штатах. У 2020 році на країни світу, що розвиваються, припала рекордна частка прямих іноземних інвестицій.

Хоча прямі іноземні інвестиції в країни, що розвиваються, скоротилися на 12 % у Сполучених Штатах у 2020 році до приблизно 616 мільярдів доларів США, падіння сильно відрізнялося в різних регіонах: 37 % у Латинській Америці та Карибському басейні, 18 % в Африці та 4 % у країнах, що розвиваються. країни Азії.

Прямі іноземні інвестиції в країни з перехідною економікою впали на 77 % до 13 млрд дол. США порівняно з 2019 роком (табл. 2.1):

Таблиця 2.1

Приплив ПІІ за групами економік та регіонами у 2017–2020 рр.,
(млрд. дол. США)

Група економіки, регіон	2017	2018	2019	2020
Світ	1700,00	1495,00	1540,00	859,00
Розвинуті економіки	950,00	761,00	800,00	229,00
Європа	570,00	364,00	429,00	-4,00
Північна Америка	304,00	297,00	297,00	166,00
Економіки, що розвиваються	701,00	699,00	685,00	616,00
Африка	42,00	51,00	45,00	38,00
Країни Азії, що розвиваються	502,00	499,00	474,00	476,00
Латинська Америка та Карибський басейн	156,00	149,00	164,00	101,00
Перехідні економіки	50,00	35,00	55,00	13,00

Примітка. Складено автором за даними World Bank (2020), “Rating “Doing Business”, режим доступу: <https://www.doingbusiness.org/> (Accessed 10 Oct 2021).

Загальна тенденція до зниження також торкнулася проектів з нуля, кількість яких у 2020 році скоротилася на 35 %, а угод про проектне фінансування – на 2 %. Оголошені «greenfield» інвестиції часто є показником майбутньої інтенсивності проектів ПІІ. Вони також є найвигіднішим типом інвестицій, оскільки передбачають розширення наявного капіталу в економіці, створення робочих місць і короткострокове зростання.

Варто зазначити, що експерти ЮНКТАД визначають обсяг «greenfield» проектів шляхом віднімання контрактів на злиття та поглинання, тобто «brownfield» інвестицій, із загального надходження прямих іноземних інвестицій.

Хоча потоки ПІІ в країнах, що розвиваються, залишаються відносно стабільними в 2020 році, у звіті повідомляється, що тенденція проектів «з нуля» є негативною.

Таким чином, кількість нових проектів у 2020 році впала на 35 % порівняно з 2019 роком, залучивши 547 мільярдів доларів США.

«Greenfield» інвестиції відіграють значну роль у виробничому потенціалі та розвитку інфраструктури, тому вони є вирішальними для перспектив відновлення потоків ПІІ. У попередньому звіті зазначалося, що здатність країн, що розвиваються,

впроваджувати заходи економічної підтримки для залучення інвестицій в інфраструктуру обмежена, що призводить до асиметричного відновлення прямих іноземних інвестицій, спрямованих на проекти.

У 2020 році у вартісному вираженні найбільш привабливими секторами «greenfield» проектів ТНК були: комунальні послуги – 97 млрд дол. США, інформація та зв'язок - 78 млрд дол. США, електроніка - 46 млрд дол. США, хімікати - 40 млрд дол. США, будівництво - 36 млрд дол. США, кокс і нафтопродукти - 28 млрд дол. США (для порівняння, ця галузь впала найбільше – на 70 % з 94 млрд дол. США у 2019 році). Крім того, інформаційно-комунікаційні індустрії були однією з галузей, яка продемонструвала зростання вартості проектів, незважаючи на те, що їх кількість зменшилася, але становила більше п'ятої частини.

Таким чином, тренди анонсованих проектів «з нуля» за галузями економіки у 2020 році розділилися так: найбільше інвестицій у сферу послуг – 311 млрд дол. США, виробничий сектор - 224 млрд дол. США і, природно, найменша сума в первинному секторі – 12 млрд дол. США (див. Рис. 2.3.):

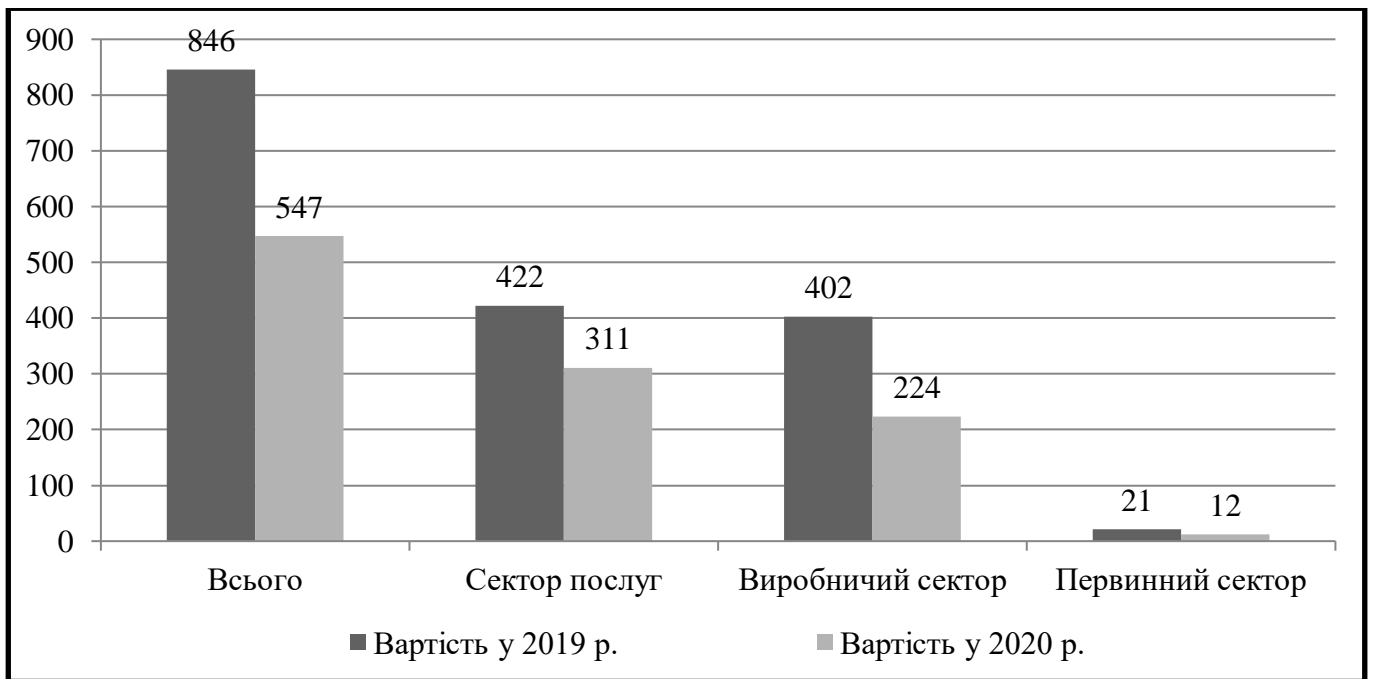

Рис. 2.3. Значення анонсованих проектів «greenfield» ТНК за секторами економіки в 2018-2020 рр., (млрд дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД).

Транскордонні злиття та поглинання у 2020 році досягли 456 мільярдів доларів США, що на 10 % менше порівняно з 2019 роком.

У розвинутих країнах ці інвестиції впали на 43 % у Північній Америці у 2020 році, тоді як у той же час спостерігалось зростання на 26 % у Європі в результаті корпоративної реконфігурації Unilever, яка додала до регіону 81 мільярд доларів США. У Азії, що розвивається, продажі М&А зросли на 31 %, Латинській Америці та Карибському басейні знизилася на 67 %, а в Африці на 45 %. Злиття та поглинання зменшилися у виробництві та сфері послуг у 2020 році, але подвоїлися в первинному секторі, хоча їхня вартість знизилася. Після стрибка в 2019 році вартість злиттів і поглинань склала 505 мільярдів доларів США, на відміну від 456 млрд дол. США у 2020 р.

Таким чином, велика кількість злиттів і поглинань була тимчасово призупинена. Ці угоди, як і проекти розвитку, як правило, є довгостроковими закордонними зобов'язаннями, але завершення вже оголошених злиттів і поглинань затримується, що може призвести до скасування угод. Виходячи з цього, загальна рента за цими видами інвестицій знизилася через зменшення світових потоків ПІІ.

Варто зазначити, що у 2020 році падіння відобразилося на всіх формах ПІІ, як уже зазначалося, проекти з нуля впали на 35 %, обсяги злиттів і поглинань на 10 % та угоди про фінансування транскордонних проектів, які є надзвичайно важливі в інфраструктурі, зменшилася на 2 % (табл. 2.2):

Таблиця 2.2

Інвестиційні тенденції ТНК за видами та регіонами у 2020 році
та зміни порівняно з 2019 роком

Регіони	Угоди M&As, %	Проекти «greenfield», %	Транскордонне інвестування проектів, %
Світ	-10,0	-35,0	-2,0
Розвинені економіки	-11,0	-19,0	7,0
Європа	26,0	-15,0	7,0
Північна Америка	-43,0	-29,0	-2,0
Економіки, що розвиваються	-4,0	-46,0	-7,0
Африка	-45,0	-63,0	-40,0
Латинська Америка та Карибський басейн	-67,0 31,0	-51,0 -38,0	-9,0 17,0
Азія	31,0	-38,0	17,0
Перехідні економіки	147,0	-60,0	-50,0

Примітка. Складено автором за даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД).

Експерти ЮНКТАД відзначають, що збільшення глобальних потоків ПІІ у 2021-2022 роках відбувався не за рахунок нових інвестицій у виробничі активи завдяки транскордонним злиттям і поглинанням. Інвестиційна активність у цих секторах сповільнилася на початку 2020 року, але зараз вони користуються нижчими процентними ставками та зростанням ринкової вартості, щоб купувати активи на ринках. Транскордонні продажі американських активів іноземним інвесторам M&A впали на 41%, головним чином у первинному секторі.

Вартість транскордонних M&A продажів у 2020 році впала в первинному

секторі (головним чином гірничодобувна промисловість, розробка кар'єрів і нафти), при цьому виробництво впало на 8 %, а сектор послуг – на 6 %.

Кількість магазинів скоротилася у виробництві та сфері послуг, але подвоїлася в первинному секторі, хоча їх вартість впала. Інформація та комунікації залишаються сектором із найбільшою кількістю транскордонних продажів та придбань. Після стрибка в 2019 році вартість фармацевтичних злиттів і поглинань впала на 43 % до 55 мільярдів доларів США, але кількість M&A продовжувала зростати, досягнувши рекордних 206 угод порівняно зі 184 у 2019 році. Загальна вартість транскордонних M&A продажів впала на 52 % у первинному секторі (основне падіння припало на гірничодобувну та нафтову промисловість), (табл. 2.3):

Таблиця 2.3

Транскордонні злиття та поглинання за секторами та галузями у 2019-2020 рр.

Сектор/галузь	Кількість проектів, одиниць		Кількість проектів, одиниць	
	2019	2020	2019	2020
Всього	505,00	456,00	6921,00	6000,00
Первинний сектор	34,00	17,00	425,00	654,00
Виробничий сектор	243,00	225,00	1605,00	1117,00
Сектор послуг	228,00	215,00	4891,00	4229,00
Продукти харчування, напої та тютюн	20,00	85,00	187,00	133,00
Інформація та комунікації	25,00	79,00	1260,00	1212,00
Фармацевтика	97,00	55,00	184,00	206,00
Електроніка	20,00	40,00	273,00	162,00

Примітка. Складено автором за даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД).

Ефективність ПІІ в Європі збігається з кількома важливими регіональними моментами. Потоки до Швеції подвоїлися з 12 мільярдів доларів США у 2020 році. США в 2019 році до 29 млрд доларів США. Зростання в Іспанії до 52 % завдяки угодам, включаючи придбання американськими приватними капіталами Cinven

(інвестиційна компанія), KKR (фонд приватних інвестицій) і Providence (інвестиційна компанія), які купили 86 % Masmovil (постачальник телекомунікаційних послуг).

Загалом європейські компанії планують залучити понад 60 % технологічних угод. Індія та Туреччина чітко узгодили свою стратегію, щоб отримати рекордну кількість ІТ-консалтингу та цифрових угод, включаючи платформи електронної комерції, послуги з обробки даних і цифрові платежі.

Ще одна тенденція зміни інвестиційної поведінки ТНК полягає в тому, що близько 80 % компаній-покупців знаходяться в розвинутих економіках, переважно в Європі, але невелика кількість ТНК з країн, що розвиваються, стали активними покупцями. Наприклад, південноафриканські інвестори планують придбати частку в постачальнику медичних послуг в афро-азіатському регіоні, а ІТ-компанії з Індії оголосили про плани збільшити обсяг закупівлі акцій інформаційних технологій. Послуги в Європі на 30 %.

Таким чином, аналіз інвестиційної поведінки ТНК в умовах глобальних потрясінь як основного гравця на ринку прямих іноземних інвестицій дав змогу виявити наступні тенденції. Глобальні потоки прямих іноземних інвестицій у 2020 році впали до 859 мільярдів доларів США. США з 1,5 трлн. США в 2019 році.

Найбільше постраждали потоки до Європи – 4 млрд дол. США Різке падіння (-9 %) також зафіксовано в США. У країнах, що розвиваються, падіння становить лише 12 %. Постпандемічна криза вдарила по всіх видах і формах прямих іноземних інвестицій у 2020 році: кількість нових проектів впала на 35 %, транзакцій М&А на 10 %, фінансування транскордонної інфраструктури на 2 %. Ризики, пов'язані з розвитком пандемії та невизначеністю щодо змін у глобальному інвестиційному середовищі, вплинуть на ПІІ у 2021 році.

2.2. Аналіз регіональної структури прямих іноземних інвестицій у світі

Прямі іноземні інвестиції є основою міжнародної економічної інтеграції. Географічний розподіл прямих іноземних інвестицій визначається діяльністю

транснаціональних корпорацій, оскільки місцеві переваги різних регіонів впливають на рішення щодо розподілу коштів. Аналіз детермінант регіональної структури прямих іноземних інвестицій у світі не лише виявляє зміни у світових потоках ПІІ, а й створює специфічні регіональні тенденції.

Згідно з попередніми експертними даними ЮНКТАД за 2020 рік, загальні потоки прямих іноземних інвестицій до Африки скоротилися на 18 % порівняно з 2019 роком і досягли 38 млрд дол. США (рис. 2.4.):

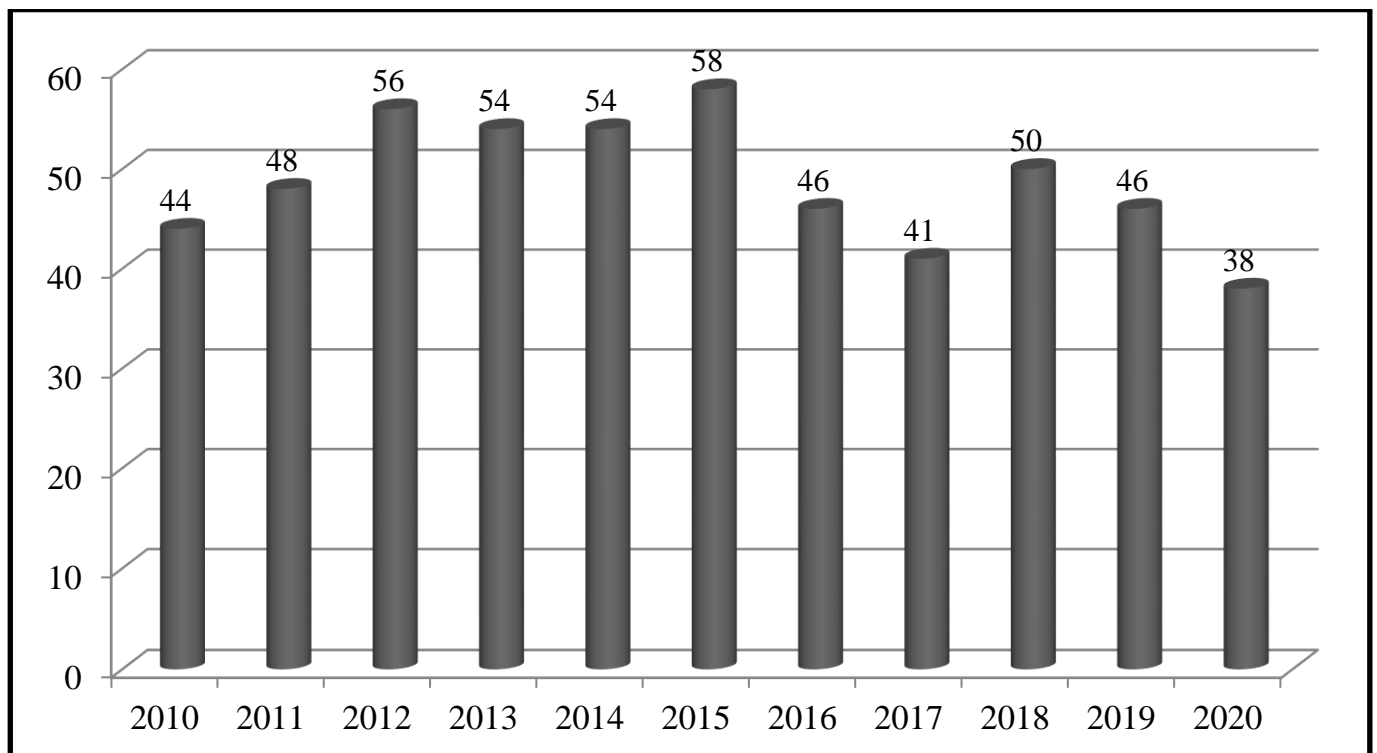

Рис. 2.4. Потоки ПІІ до Африки з 2010 по 2020 роки, (млрд. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД).

За регіональною структурою експерти ЮНКТАД розподіляють потоки ПІІ наступним чином:

1. Країни, що розвиваються: Африка, деякі країни Азії, Латинська Америка та Карибський басейн.
2. Розвинені країни: ЄС, Північна Америка, інші розвинені країни Європи.
3. Країни з перехідною економікою.

Оскільки прес-реліз оцінки ПІІ за 2020 рік дає лише загальну картину

інвестиційних трендів за економіками країн без окремого аналізу регіональних трендів, доречно буде проаналізувати це питання на основі даних за 2019 рік.

У 2019 році приплив ПІ до Африки скоротився на 10% до 46 мільярдів доларів. США. Збільшення потоків ПІ до деяких найбільших економік континенту, включно з Єгиптом, було компенсовано зниженням в інших, таких як Нігерія та Південна Африка (рис. 2.5.):

12

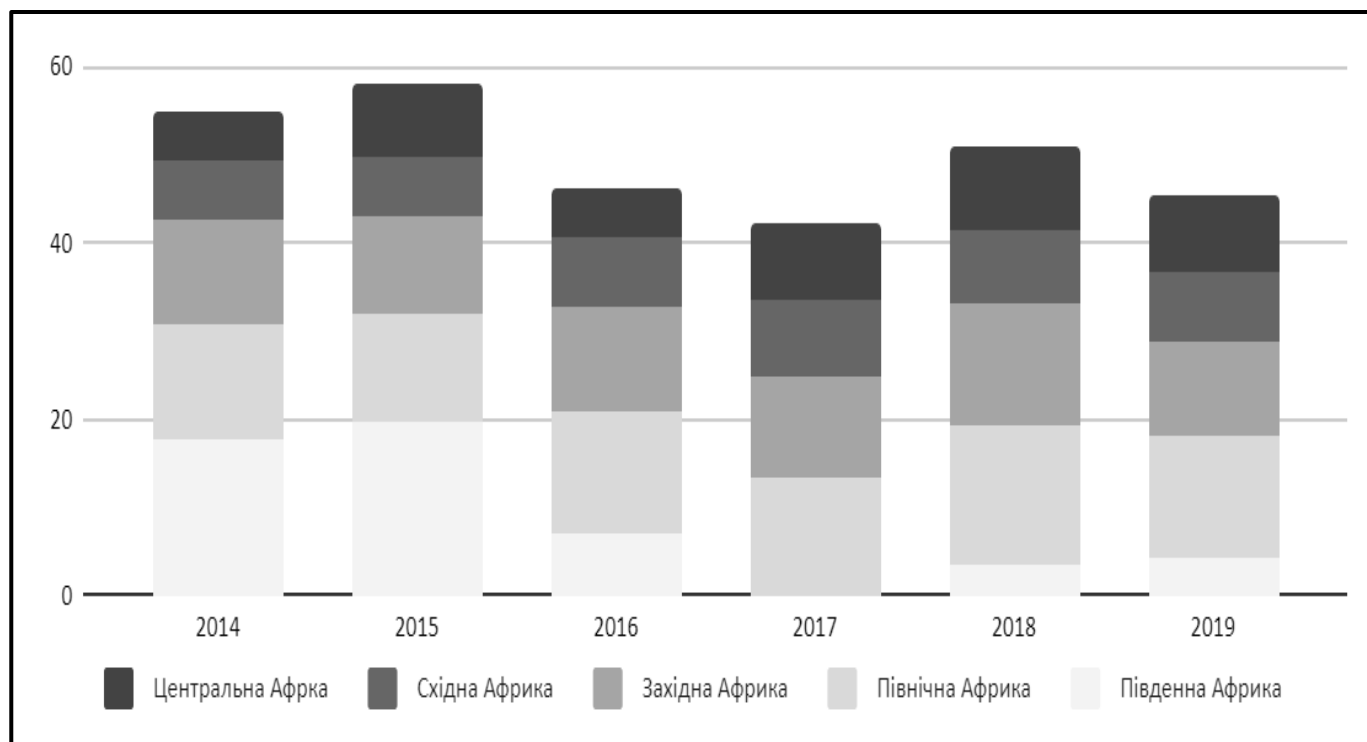

Рис. 2.5. Динаміка припливу прямих іноземних інвестицій в регіон Африки з 2014 по 2019 роки, (млн. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД).

Криза COVID-19 сталася в той час, коли ПІ вже показали зниження на 10 % до 4 мільярдів доларів США у 2019 році. У США такі показники стали результатом зростання світового валового внутрішнього продукту (ВВП) і ослаблення попиту на товари.

Потоки ПІ в Північній Африці скоротилися на 11 % порівняно з 2018 роком і досягли 14 млрд дол. США. Як зазначається, падіння відбулося в усіх країнах регіону, за винятком Єгипту, який є найбільшим реципієнтом ПІ в Африці, досягнувши 9 млрд дол. США надходжень у 2019 році.

Єдиним субрегіоном, який зафіксував найбільший приплив інвестицій у 2019 році, була Південна Африка (зростання на 22 % до 4,4 млрд дол. США). Після значного зростання в 2018 році потоки ПІІ до країн Африки на південь від Сахари скоротилися на 10 % до 32 млрд дол. США в 2019 році.

У 2019 році прямі іноземні інвестиції в ПАР впали на 15 % до 4,6 млрд дол. США, незважаючи на приплив інвестицій у гірничодобувну промисловість. ПІІ в Західній Африці впали на 21 % через різке падіння інвестицій в Нігерії, де були створені нові правила регулювання інвестиційної діяльності ТНК у нафтогазовій галузі.

Прямі іноземні інвестиції в Східну Африку впали на 9 % до 7,8 млрд дол. США. Особливо для Ефіопії її скоротили до 2,5 млрд дол. США. Наслідком такої тенденції стала політична напруга в окремих частинах країни.

Зменшенню потоків ПІІ до Центральної Африки у 2019 році (на 8,7 млрд дол. США) сприяло зменшення інвестицій у Демократичну Республіку Конго (зменшення на 9 % до 1,5 млрд дол. США).

Інвестиції в Африку через злиття та поглинання (M&A) зросли до 5,3 мільярда дол. США. США у 2019 році порівняно з 1,6 млрд дол. США у 2018 р. Таке зростання зумовлено інвестиціями ТНК з Великобританії та Швейцарії, які інвестували 3,1 та 1,1 млрд дол. США відповідно.

Найпривабливішими галузями серед злиттів і поглинань у 2019 році стали: гірничодобувна промисловість (114 млн дол. США); виробництво (1747 млрд дол. США); сфера послуг (3445 млрд дол. США); транспортування та зберігання (532 млн дол. США); продукти харчування та тютюн (1044 млрд дол. США). Галузями, які привернули найменшу кількість злиттів і поглинань, були: фармацевтика, інформація та комунікації, фінансова та страхова діяльність. Залежно від тривалості та сили впливу глобальної кризи, на перспективи прямих іноземних інвестицій в Африку можуть вплинути сили, пов'язані з виконанням Угоди про африканську континентальну зону вільної торгівлі у 2020 році. Крім того, інвестиційна ініціатива для Африки з розвинених економік і країн, що розвиваються, може допомогти відродити регіон.

На кінець квітня 2020 року кількість транскордонних М&А проектів скоротилася на 72 % порівняно із середньомісячним показником 2019 року. У галузевому розподілі ПІІ більшість іноземних інвестицій в Африці спрямовується в первинний сектор економіки, а саме в гірничодобувну промисловість.

Більшу частину інвестицій (53,7 %) було спрямовано у третинний сектор, решта інвестицій – у переробну промисловість. Причиною такої тенденції стала зміна оцінки перспектив, особливо темпів майбутнього розвитку сфер і галузей, які визначатимуть попит на продукцію об'єктів інвестування.

У прес-релізі за 2020 рік повідомлялося, що азіатські країни, що розвиваються, пережили кризу, спричинену пандемією, і потоки до країн-членів Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) впали на 31 % до 107 млрд дол. США. За попередніми даними, у 2020 році потоки ПІІ до Китаю зросли на 4 % до 163 мільярдів доларів США. США, що робить країну найбільшим реципієнтом ПІІ у світі. Інвестиції в технології зросли на 11 %, а транскордонні злиття та поглинання – на 54 %, в основному в інформаційні та комунікаційні технології (ІКТ) і фармацевтичну промисловість (рис. 2.6.):

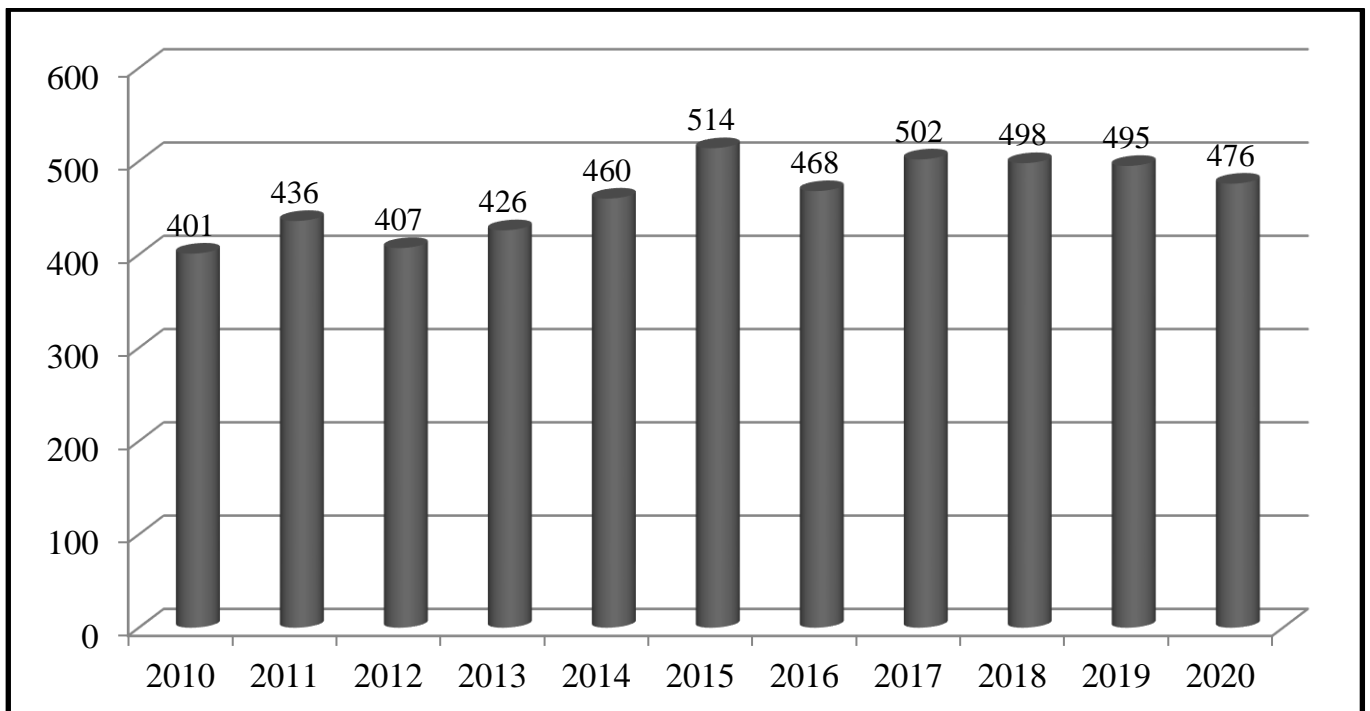

Рис. 2.7. Потоки ПІІ до країн Азії з 2010 по 2020 роки, (млрд. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД).

Пандемія призведе до значного падіння реінвестованого доходу в іноземних філіях, розташованих у регіоні. Зниження впливає на вразливість ланцюгів постачання, враховуючи роль Китаю та інших азіатських країн, що розвиваються, як глобальних виробничих центрів.

ППІ в азіатські країни, що розвиваються, у 2019 році скоротилися на 5 % і досягли 474 млн дол. США. Зменшення було викликано 13-відсотковим падінням інвестицій у Східній Азії, а саме в Гонконзі, Китаї та Республіці Корея.

Приплив ППІ до Південної Азії зріс на 10 % до 57 млн дол. США, до Індії зросла на 11 %. Західна Азія впала на 7 % до 28 млн дол. США, незважаючи на зростання інвестицій в ОАЕ та Саудівську Аравію.

У 2019 році обсяги злиттів і поглинань в країнах Азії, що розвиваються, скоротилися за регіонами. Загалом у 2019 році продажі угод М&А досягли 49 млрд дол. США, що на 42 % менше, ніж у 2018 році (83,769 млрд дол. США). Найбільший обсяг транзакцій був з розвинених країн і склав 31,022 млрд дол. США, країни, що розвиваються – 19554 млрд дол. США. Серед країн найбільшу частку такого роду угод інвестували США – 10,884 млрд дол. США, з країн ЄС – 9,225 млрд дол. США, Японія – 9355 млрд дол. США і Гонконг – 9,501 млрд дол. США.

Кількість задекларованих інвестицій у «greenfield-проекти» в першому кварталі 2020 року впала на 37 %. У квітні 2020 року кількість злиттів і поглинань скоротилася на 35 %. «Блокування та зупинка бізнесу вплинули на ланцюги поставок і заводи в регіоні. Зниження корпоративного доходу та глобального та регіонального попиту та уповільнення попиту змусили транснаціональні корпорації відкласти інвестиційні плани», – сказав директор ЮНКТАД з інвестицій та бізнесу Джеймс Чжан.

Очікується, що пандемія спричинить зниження реінвестованого прибутку іноземних філій, розташованих у регіоні, що, у свою чергу, вплине на інвестиції. Джеймс Чжан підкреслив вразливість ланцюгів постачання та місце Китаю та інших азіатських країн як глобальних виробничих центрів.

Прямі іноземні інвестиції в Китай, другий за величиною реципієнт інвестицій

у світі, зросли до рекордних 141 мільярда доларів США, незважаючи на торговельну напругу. Зняття інвестиційних обмежень в області сприяло збільшенню інвестицій у сферу послуг на 13 % (70 % обсягу ПІ).

Реалізація проектів і розширення інвестицій у виробництво, особливо BASF (Німеччина), Exxon Mobil (США) і автомобільних ТНК (таких як Tesla (США), Toyota (Японія), Volkswagen і Daimler (Німеччина)) дозволили підтримувати тенденцію зростання у 2019 році.

У 2020 році потоки прямих іноземних інвестицій до країн Латинської Америки та Карибського басейну скоротилися на 37 % до 101 млрд дол. США порівняно з 2019 роком (рис. 2.7.):

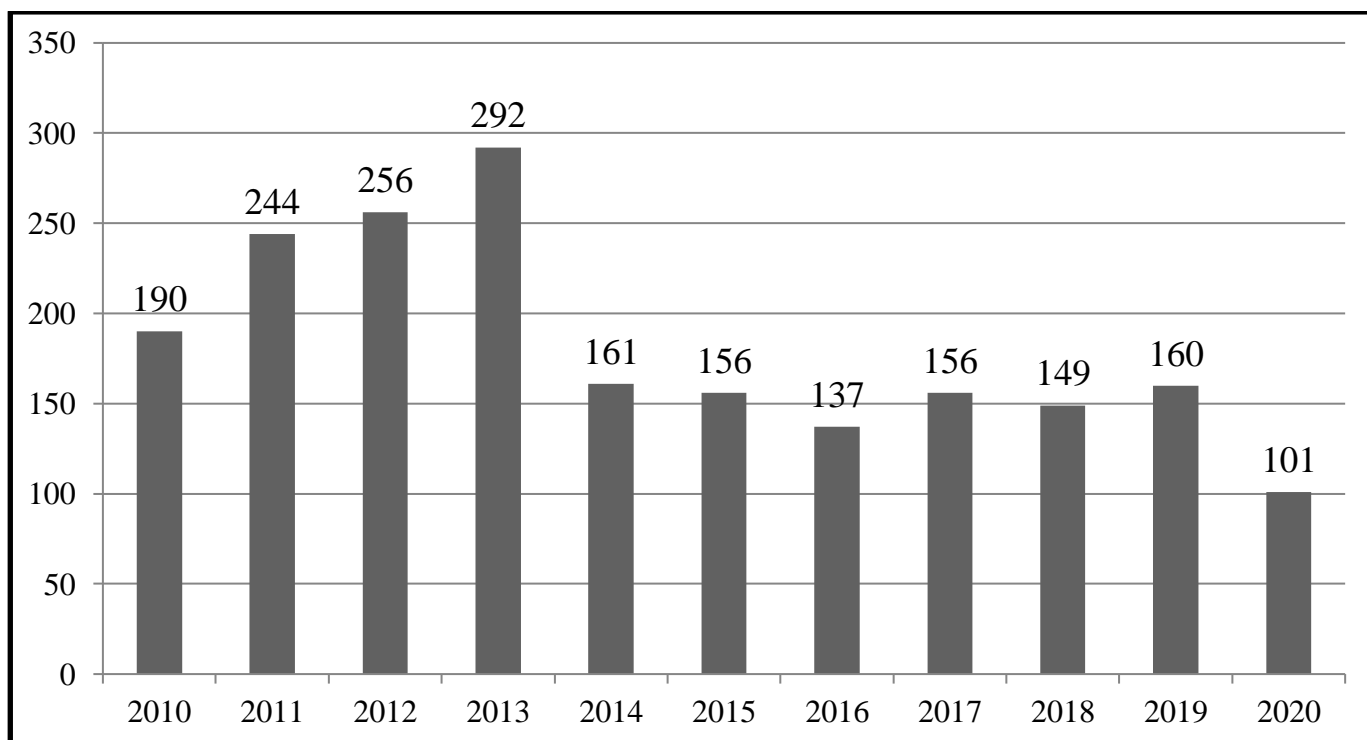

Рис. 2.7. Потоки ПІ до Латинської Америки та Карибського басейну з 2010 по 2020 роки, (млрд. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД).

Пандемія призведе до значного падіння реінвестованого доходу в іноземних філіях, розташованих у регіоні. Зниження впливає на вразливість ланцюгів постачання, враховуючи роль Китаю та інших азіатських країн, що розвиваються, як

глобальних виробничих центрів.

ПП в азіатські країни, що розвиваються, у 2019 році скоротилися на 5 % і досягли 474 млн дол. США. Зменшення було викликано 13-відсотковим падінням інвестицій у Східній Азії, а саме в Гонконзі, Китаї та Республіці Корея.

Кількість задекларованих інвестицій у «greenfield-проекти» в першому кварталі 2020 року впала на 37 %. У квітні 2020 року кількість злиттів і поглинань скоротилася на 35 %. «Блокування та зупинка бізнесу вплинули на ланцюги поставок і заводи в регіоні. Зниження корпоративного доходу та глобального та регіонального попиту та уповільнення попиту змусили транснаціональні корпорації відкласти інвестиційні плани», – сказав директор ЮНКТАД з інвестицій та бізнесу Джеймс Чжан.

Очікується, що пандемія спричинить зниження реінвестованого прибутку іноземних філій, розташованих у регіоні, що, у свою чергу, вплине на інвестиції. Джеймс Чжан підкреслив вразливість ланцюгів постачання та місце Китаю та інших азіатських країн як глобальних виробничих центрів.

Прямі іноземні інвестиції в Китай, другий за величиною реципієнт інвестицій у світі, зросли до рекордних 141 мільярда доларів. США, незважаючи на торговельну напругу. Зняття інвестиційних обмежень в області сприяло збільшенню інвестицій у сферу послуг на 13 % (70 % обсягу ПП).

Реалізація проектів і розширення інвестицій у виробництво, особливо BASF (Німеччина), Exxon Mobil (США) і автомобільних ТНК (таких як Tesla (США), Toyota (Японія), Volkswagen і Daimler (Німеччина)) дозволили підтримувати тенденцію зростання у 2019 році.

У 2020 році потоки прямих іноземних інвестицій до країн Латинської Америки та Карибського басейну скоротилися на 37% до 101 мільярда доларів США порівняно з 2019 роком (див. Рис. 2.8.):

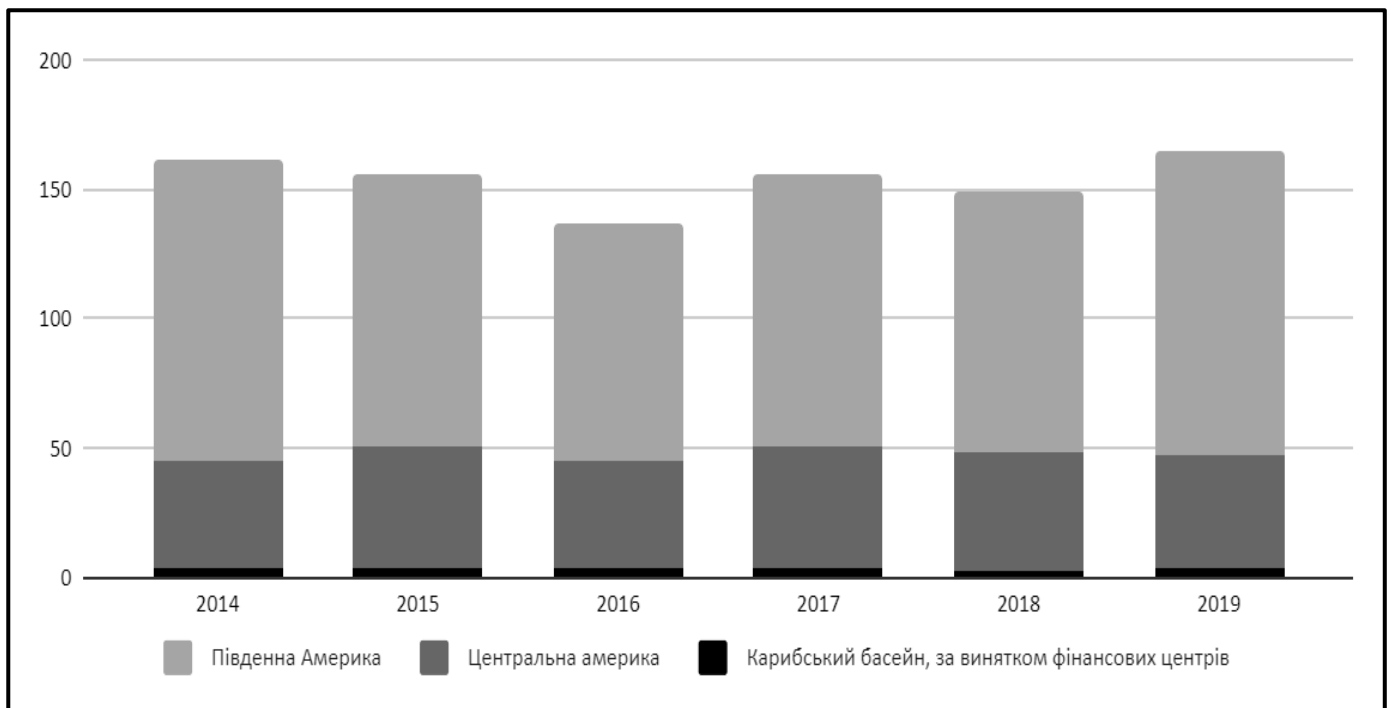

Рис. 2.8. Динаміка припливу прямих іноземних інвестицій до Латинської Америки та Карибського басейну з 2014 по 2019 роки, (млн дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД).

Кількість іноземних придбань в регіоні щомісяця зменшувалася порівняно із середнім показником 2019 року. Крім галузевих ефектів, вплив кризи на ПІІ також виявлятиметься через зниження маржі реінвестування. Падіння попиту та обмежений доступ до торгівлі призводять до великих збитків для компаній. З початку лютого транснаціональні корпорації регіону переглянули свої очікування доходу на 2020 фінансовий рік униз більш ніж на 50 %, більше, ніж компанії в інших регіонах. У 2019 році анонсовані проекти зібрали 112315 млрд дол. США.

Незважаючи на негативні тенденції для основних галузей промисловості регіону, є певні позитивні тенденції для окремих галузей, які демонструють збільшення надходження проектів. ПІІ в медичні вироби в Коста-Ріці, Домініканській Республіці та Мексиці призвели до виробництва нового медичного обладнання, а транснаціональні компанії, що базуються в цих країнах, починають розширювати виробництво. Проекти з виробництва медичних виробів у першому кварталі 2020 року зросли на третину. Крім того, деякі ТНК модернізують існуючі

виробничі потужності, щоб підвищити продуктивність за допомогою глобальних і регіональних ланцюжків створення вартості. Одним з таких прикладів є Hanes Brands (американська компанія), яка замінила виробництво футболок і білизни бавовняними масками на фабриках у Сальвадорі, Домініканській Республіці та Гондурасі. Згідно з федеральним контрактом у США, це виробництво має постачати понад п'ять мільйонів захисних масок щотижня.

Іноземні інвестиції латиноамериканських транснаціональних корпорацій у 2019 році зросли до 42 млрд дол. США, насамперед за рахунок скорочення відтоку. У цей період найбільш активними були ТНК Бразилії, Мексики та Чилі. Бразильські компанії припинили залучати кошти через іноземні дочірні компанії для фінансування операцій у своїх країнах, оскільки внутрішні процентні ставки впали до історичного мінімуму. Ці зміни були пов'язані зі значними придбаннями за кордоном, особливо в роздрібній торгівлі. Одним із прикладів є придбання універсагу Éxito (Колумбія) компанією Cia Brasileira de Distribuicao у Casino Groupe (Франція) майже за 1,1 млрд дол. США.

У середньостроковій перспективі наслідки пандемії для потоків ПІІ до регіону залежатимуть від тяжкості економічного спаду та швидкості економічного відновлення.

У 2019 році потоки прямих іноземних інвестицій до Сербії зросли на 4 % до 4,3 млрд доларів США. Зокрема, США є другою за величиною перехідною економікою за обсягом ПІІ. Перш за все, збільшення відбулося за рахунок зростання власного капіталу країни, обсяг реінвестованого прибутку практично не змінився.

Потоки ПІІ до Казахстану, третього за величиною отримувача ПІІ у 2019 році, впали на 17 % до 3,1 млрд дол. США. Найбільшим проектом, запущеним у Казахстані, став карбідний завод для китайського хімічного виробника. Природно, найбільше інвестицій привернуло видобуток металу, а потім переробка.

У 2019 році надходження ПІІ в Україну зросли на 30 % до 3,1 млрд дол. США. Власний капітал і реінвестований прибуток залишалися стабільними, тоді як внутрішньокорпоративні позики зросли майже вдвічі. Фінансовий сектор, ІКТ, гірничодобувна промисловість, нерухомість, електроенергія та газ залучили більшу

частину загального обсягу ПІІ.

Анонсовані «greenfield» проекти, які вважаються показником намірів іноземних інвесторів, у 2019 році впали на 9 % до 46 млрд дол. США. У 2019 році 25 % цього виду інвестицій пішло на виробництво коксу та нафтопродуктів, 12 % – на виробництво автомобілів і 4 % – на транспорт.

У 2019 році Латинська Америка та Карибський басейн залучили 106 млрд дол. США. Хоча США збільшили потоки, у 2020 році вони впали до 101 млрд дол. США.

Країни з перехідною економікою продемонстрували позитивну динаміку у 2019 році, залучивши 58 млрд дол. США і впали до найнижчого значення з 2010 року, їхні потоки у 2020 році склали лише 13 млрд дол. США. Найбільше від пандемії постраждали розвинені країни, їхні потоки у 2020 році досягли 229 млрд дол. США.

2.3. Вплив глобальних трансформацій на інвестиційну діяльність ТНК

Одним із головних проявів глобалізації є транснаціоналізація. Рушійною силою транснаціоналізації є транснаціональні компанії, які одночасно є основними рушійними силами та результатом інтернаціоналізації. Сучасний етап суспільного розвитку характеризується значним впливом ТНК на економіку кожної країни. І світова, і національна економіка потребують функціонування таких інститутів, як ТНК. Це пояснюється тим, що майже більшість національних економік отримують значну підтримку з боку ТНК, а саме через інвестиційну діяльність, сплату податків, а також створення додаткових робочих місць. У результаті глобальних операцій, що здійснюються ТНК, доцільно виділяти велику частку виробництва, споживання, імпорту та експорту, а також залежність рівня доходів країни від міжнародних центрів, розташованих за межами країни. Слід зазначити, що в даний час ТНК є ключовими суб'єктами міжнародної економічної діяльності. Вони перетворюють світове господарство в міжнародне виробництво і тим самим забезпечують розвиток НТП у всіх його сферах, у тому числі підвищення технічного рівня і якості

продукції, що випускається, в результаті підвищення ефективності виробництва; удосконалення форм управління підприємством і системи управління.

На сучасному етапі глобалізації світогосподарських зв'язків ТНК трансформують світову економіку, створюючи мережу своїх філій у різних регіонах земної кулі і тим самим безпосередньо впливають на міжнародний поділ праці. Процес транснаціоналізації виробництва сприяє тому, що окремі елементи відтворювального процесу через прямі іноземні інвестиції переносяться з однієї країни в іншу і таким чином забезпечують інтернаціоналізацію як ринків виробництва, так і місць збуту та ринку власності.

ТНК як основний суб'єкт міжнародних економічних відносин, з одного боку, є ключовим елементом міжнародного економічного комплексу, а з іншого боку, як органічна частина національної економіки країни перебування. Диверсифікована та масштабна транснаціональна діяльність є важливим фактором, що сприяє інтеграції національних економік материнської та приймаючої країн у світовий економічний простір.

Очевидно, що головною метою уряду кожної держави є досягнення високого рівня життя своїх громадян. Безумовно, основною передумовою досягнення цієї мети є економічне зростання, зумовлене постійним зростанням таких ключових складових, як інтеграція національної економіки у світовий економічний простір, постійне зростання національного бізнесу, високі соціальні стандарти, активізація зовнішньоекономічної діяльності, безперервне навчання трудових ресурсів країни, підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки. Остання все більше залежить від ступеня її включеності в «глобальні комплекси, які формуються значною мірою на основі внутрішньофірмового поділу праці ТНК та їх активних транскордонних операцій».

Характерною особливістю сучасного конкурентного середовища є його динамічний характер. Це пов'язано насамперед з активними глобалізаційними змінами, нерівномірністю економічного розвитку країн, що призводить до загострення конкуренції між фірмами, регіонами та країнами.

Сучасний світовий ринок товарів і послуг висуває жорсткі вимоги до

компаній і фірм щодо їх конкурентоспроможності. Міжнародний бізнес стикається з труднощами в ціноутворенні та оподаткуванні, питаннях грошових переказів і обмінного курсу, адаптації товарів до смаків і вподобань іноземних споживачів, а також відмінностями в культурних цінностях і високим політичним ризиком. Левова частка міжнародного бізнесу припадає на глобальні транснаціональні компанії. Тому основними принципами «конкурентоспроможності ТНК є конкурентні переваги, які виникають при вдосконаленні технологій, впровадженні інновацій, фінансуванні НДДКР. Також конкурентні переваги часто створюються в ринкових нішах, в яких конкуренти не виявляли інтересу через їх низьку прибутковість і низьку потужність на момент придбання».

Оскільки ТНК перебувають у міжнародній конкуренції, очевидно, що у своїй діяльності вони дотримуються глобальної стратегії розвитку, що означає єдиний підхід до реалізації своєї продукції в багатьох країнах. Недотримання цього принципу може призвести до втрати конкурентної переваги на міжнародному ринку. Глобальна стратегія ТНК повинна вирішувати два основних питання:

- по-перше, з огляду на можливості окремих країн, раціональний розміщення виробничих потужностей;
- по-друге, організація та координація діяльності виробничих, сервісних і маркетингових підрозділів фірми з єдиною метою збільшення збуту її продукції.

Стратегія ТНК передбачає їх участь у міжнародних стратегічних альянсах, що дозволить ТНК скоротити витрати на НДДКР і мінімізувати ризики їх впровадження, а також прискорити процес комерціалізації інновацій і терміни їх окупності. В останні роки однією з ефективних корпоративних стратегій ТНК на світовому ринку стала практика злиття та поглинання, як один із методів підвищення конкурентоспроможності як окремих секторів світової економіки, так і національних економік. На сучасному етапі відбуваються зміни в парадигмі стратегічного управління ТНК, основною причиною яких є необхідність вибору для них найбільш ефективних конкурентних стратегій. М. Портер пропонує обирати корпоративну стратегію «на основі аналізу позиціонування ТНК на ринку, диференціації вироблених товарів і цінових переваг». Автор розглядає сутність

корпоративної стратегії на основі моделі конкурентного аналізу та «ланцюжка створення вартості». У свою чергу керівництво корпорації має вирішувати такі основні завдання, як оптимізація виробничих процесів, забезпечення безперебійного «технологічного ланцюжка» на основі інтеграції виробничих підрозділів, максимізація інвестицій.

Сучасна міжнародна економіка характеризується широкомасштабними операціями ТНК, що проявляється в постійному зростанні іноземних філій і материнських компаній. Варто зазначити, що за останні двадцять років темпи зростання та обсяг світових валових інвестицій скоротилися вдвічі, на відміну від ПШ. Мережа філій ТНК по всьому світу розвивається досить швидко, оскільки сьогодні близько 80 % світових розрахунків пов'язані з внутрішніми операціями ТНК. Про зростання транснаціоналізації світової економіки свідчить той факт, що кількість внутрішніх і зовнішніх розрахунків, що здійснюються в 2018 році, пов'язано з внутрішніми операціями ТНК, - йдеться в повідомленні. накопичені прямі іноземні інвестиції досягли 1/5 світового ВВП, експорт іноземних філій ТНК становить 1/3 світового експорту, а ВВП, створений іноземними філіями, становить 7 % світового ВВП.

Стратегічні альянси та спільні підприємства формуються за рахунок прямих іноземних інвестицій. Характерною рисою таких процесів є злиття та поглинання, тобто злиття кількох невеликих компаній з метою конкуренції з основними лідерами ринку.

Наразі можна говорити про розширення та збільшення кількості угод ТНК щодо реалізації стратегії злиття та поглинання, основною метою яких є розвиток та розширення власного виробництва. Ці стратегії гарантують успішну діяльність ТНК як у національній, так і в міжнародній конкуренції, захищають інтереси корпорації та зміцнюють її конкурентні позиції. Значний внесок ТНК у контекст розвитку та ефективності міжнародної економіки залежить від політики національних урядів щодо діяльності цих корпорацій, що, у свою чергу, може призвести до оптимізації міжнародного виробництва та міжнародної торгівлі.

На жаль, уряди окремих країн мало зацікавлені у підвищенні глобальної

економічної ефективності та міжнародному економічному розвитку, їхнім головним пріоритетом є захист національних інтересів своєї країни на міжнародній арені. Тому органи державної влади кожної країни розглядають діяльність ТНК з позицій власних економічних і політичних вигод, а не світу в цілому. Держава відіграє постійну і ключову роль сполучної ланки між основними міжнародними суб'єктами світової політики, такими як ТНК, одночасно усуваючи розбіжності між ними, оскільки має право делегувати частину своїх функцій як міжнародному співтовариству, так і національним структурам.

ТНК виступають посередниками між національними економіками та світовим господарством. Обираючи країну для інвестування, ТНК оцінюють такі основні критерії, як: оцінка та аналіз місцевого ринку, а саме його місткість, наявні ресурси, розташування, політична стабільність у країні та правовий захист і умови іноземного інвестування, захист інтелектуальної власності, податкова система, основні аспекти торговельної політики держави, стабільність національної валюти, ступінь розвитку інфраструктури, вартість робочої сили та рівень її кваліфікації.

Слід зазначити, що система відносин між державою і ТНК є, з одного боку, важливим засобом реалізації як зовнішньополітичного, так і зовнішньоекономічного впливу на світовий економічний простір, за допомогою якого відбувається утвердження держави на світовій арені, а з іншого – з іншого боку, існує протиріччя ведення ТНК і територіально обмеженої юрисдикції держави. ТНК, головною метою яких є отримання прибутків для реалізації своїх довгострокових стратегій, інколи проводять агресивну політику всупереч певним заходам щодо здійснення державного регулювання економіки. Проте уряди проводять політику, яка заохочує прями іноземні інвестиції в економіку країни, що, у свою чергу, збільшує конкурентні переваги їхніх ТНК на зовнішніх ринках товарів і послуг.

Діяльність ТНК призводить до переміщення капіталу з країн, де є надлишок, до країни, де його не вистачає, задовольняючи при цьому інтереси як країн базування, так і приймаючих країн. Однак інколи приплив капіталу з боку ТНК може негативно вплинути на розвиток національної безпеки, створити негативну

економічну та політичну ситуацію. Створюючи конкуренцію, ТНК можуть негативно вплинути на розвиток національного бізнесу. На конкурентне середовище національних економік ТНК впливають шляхом початкових інвестицій, результатом яких є злиття та поглинання та поява нових форм співпраці, таких як франчайзинг, лізинг, інжиніринг, ліцензування.

Робота ТНК змушує місцеві підприємства вносити корективи у свою виробничо-господарську діяльність, а саме модернізувати виробничий процес і змінювати практику виробничих відносин, приділяти більше уваги споживчим властивостям, якості та дизайну своєї продукції, покращувати професійну підготовку. Оскільки прямі іноземні інвестиції ТНК – це новий стиль керівництва, впровадження якісно нових технологій, виробництво абсолютно нової продукції, а отже, використання всього найкращого в практиці іноземного бізнесу.

Світовий досвід показує, що ТНК у деяких випадках навіть підривають позиції локальних монополій, незважаючи на їх значні розміри, не завжди підвищуючи конкурентоспроможність національних ринків. З посиленням міжнародної конкуренції великі корпорації почали створювати компанії змішаної форми власності з місцевим капіталом. А це, в свою чергу, створює додаткові можливості для врахування їхніх інтересів, хоча ключові та найважливіші рішення приймаються штабом.

Здійснюючи прямі іноземні інвестиції, ТНК переміщують великі фінансові та виробничі ресурси через національні кордони. Очевидно, що такий рух від країн, де є надлишок, до країни, яка має надлишок, сприятиме ефективному розміщенню світових факторів виробництва, оскільки результатом цього процесу є зростання міжнародного виробництва.

Стратегічна єдність інтересів ТНК і держави проявляється в тому, що державна політика, партійна система, армія не можуть існувати без фінансової та технічної підтримки ТНК. Цільовою формою зв'язку між великим бізнесом і державними органами є система лобіювання, спрямоване на захист інтересів ТНК. Крім того, ТНК побоюються націоналізації або деякого обмеження своєї діяльності за кордоном і потребують значної державної підтримки та захисту. Якщо говорити

про роль ТНК у світовому економічному просторі, то необхідно визнати факт розширення масштабів їх діяльності, сприяння світовому економічному зростанню, поширенню науки і техніки, зменшенню відмінностей між країнами в рівні організації та ефективності національних виробництва. Однак слід пам'ятати, що ТНК зовсім не є благодійними організаціями і часто демонструють хижацьку поведінку в експлуатації ресурсів слаборозвинених країн, у збереженні їхньої монокультури та стану сировини в розвинених країнах.

Успіх підприємств на світових ринках і підвищення їх міжнародної конкурентоспроможності може бути забезпечено через зростання їх ринкової вартості. Досягнення стратегічних цілей компаній можливе за умови їх повного фінансування, як за рахунок власних чи позикових коштів, так і шляхом їх реструктуризації шляхом злиття чи поглинання. Розвиток світової економіки прискорює процеси злиття та поглинання, це пов'язано насамперед з тим, що в умовах загострення конкуренції зможуть вижити лише найсильніші. Бути найсильнішим зазвичай означає збільшувати свій масштаб, за винятком компаній, які мають стратегічні ніші на ринках і пропонують щось унікальне.

Слід зазначити, що основними передумовами процесу злиття та поглинання є глобалізація інформаційного та виробничо-економічного обміну, діяльність потужних міжнародних фінансових посередників, технологічні зміни, лібералізація режимів торгівлі та транскордонного руху капіталу. Питання формування та реалізації стратегії розширення вітчизняного бізнесу шляхом злиття та поглинання наразі є актуальним, оскільки практика показує, що зараз небагато національних компаній можуть конкурувати зі світовими лідерами, які можуть бути зацікавлені в консолідації в ТНК. Отже, як бачимо, ця проблема стає актуальною для українського бізнесу.

Сьогодні прямі іноземні інвестиції можуть стати основним і стабільним джерелом надходження капіталу в країну. Саме тому, з точки зору фінансової стабільності та передбачуваності, державам доцільно проводити політику стимулювання залучення прямих іноземних інвестицій. Очевидно, що розвитку іноземного інвестування сприяли такі ключові фактори, як поява міжнародних

корпорацій, що забезпечують вільний рух капіталу та транснаціоналізацію економічних процесів у світі, розвиток міжнародного фінансового ринку.

Крім того, необхідно враховувати поглиблення процесів МПП, міжнародної науково-технічної та виробничої кооперації, а також створення міжнародних та регіональних інтеграційних об'єднань, які посилюють міжнародне співробітництво та кооперацію.

Інвестиційна політика країни має ґрунтуватися на розробці довгострокової стратегії залучення ПІ, яка має включати: постійний і ретельний аналіз основних конкурентів: великих ринків, що розвиваються, джерел інвестицій; аналіз галузей країни та їх потреб; аналіз економіки країни та її потреб, а також ринків, що розвиваються, джерел інвестицій". визначення пріоритетів і цілей галузей в інвестиційній політиці; розробка ефективних інструментів пошуку та залучення необхідних форм і видів інвестицій.

У сучасній глобальній економіці вже загальноновизнано, що ТНК є основною рушійною силою інтернаціоналізації всієї світової економіки. Це означає, що кілька сотень ТНК визначають основні обсяги світового виробництва і продажів як у світі в цілому, так і в Україні зокрема. Тому актуальним на сьогодні є питання про те, як наявність ТНК вплине на розвиток національної економіки.

Діяльність іноземних ТНК має ряд переваг і ризиків для приймаючих країн. У сучасних економічних умовах для приймаючих країн позитивний ефект має діяльність ТНК на власній території. Обираючи країну для розміщення своїх філій, ТНК оцінюють місцевий ринок з точки зору його місткості, наявності матеріально-технічної бази, розташування, політичної та економічної стабільності, правових умов іноземних інвестицій, системи оподаткування, розвитку інфраструктури, захисту інтелектуальної власності. власність, державне регулювання економіки, вартість і рівень кваліфікації робочої сили, стабільність національної валюти, можливості отримання прибутків.

Політика незалежної України щодо вирішення проблем інтеграції національної економіки у світову економіку та активізації процесу залучення прямих іноземних інвестицій має бути спрямована насамперед на припинення

збройної агресії Росії в найближчій перспективі та ринкову соціально-економічну трансформацію суспільства. Формування загальних правових, політичних та інституційних умов, які сприятимуть притоку іноземних інвестицій. Для вдосконалення державної політики України щодо сприяння інвестиційній привабливості необхідно звернути увагу на такі елементи, як: формування позитивного міжнародного іміджу, створення конкурентного ринкового середовища, державний контроль за використанням іноземного капіталу, оптимальний баланс іноземних інвесторів та стан.

Сьогодні в Україні є багато привабливих факторів, які сприятимуть розширенню її інвестиційних зв'язків:

- досить місткий і практичний конкурентний необмежений національний внутрішній ринок з великою кількістю товарних позицій;
- розташування головних транспортних магістралей між Європою та Азією; - розвинена внутрішня інфраструктура, включаючи системи зв'язку, порти, аеропорти, склади, мости;
- науковий потенціал, дешева, кваліфікована робоча сила.

Як відомо, ТНК здійснюють міжнародне виробництво на основі експорту капіталу за кордон у формі ПІІ, здійснюють безпосередній контроль над своїми закордонними дочірніми та філіями. В даний час найбільш успішно внутрішній ринок освоюють ТНК промислово розвинених країн - Франції, Німеччини, США, Великобританії та ін. Очевидно, з одного боку, прихід ТНК є позитивним аспектом для вітчизняної економіки, оскільки корпорації демонструють високу продуктивність і капітал», привносять «нові технології та ефективний менеджмент. Надходження прямих іноземних інвестицій у національну економіку є позитивним явищем, яке безпосередньо впливає на розвиток вітчизняної економіки, посилення її конкурентоспроможності на міжнародній арені. Діяльність ТНК є важливою рушійною силою національної економіки будь-якої країни, звісно, Україна в цій ситуації не є винятком. Ключовим питанням внутрішньої економічної політики є вихід на світовий ринок і підвищення конкурентоспроможності на ньому, очевидно важливим чинником таких процесів є створення власних національних ТНК.

Незважаючи на значні економічні труднощі та кризи, Україна намагається нарощувати свій економічний потенціал, який насамперед залежить від діяльності ТНК. Однак слід зазначити, що для того, щоб ТНК могли розмістити свої виробництва в нашій країні, необхідно покращувати інвестиційний клімат та сприяти економічній привабливості.

На нашу думку, державна інвестиційна політика щодо ТНК в умовах динамічного розвитку світової економіки має бути спрямована на мінімізацію бар'єрів та запровадження стимулів для інвестування в національну економіку, поступове зменшення тиску на інвесторів з боку держави та захист прав, зниження соціальної напруги. , освітні корпорації з іноземним капіталом.

Впровадження органами державної влади інноваційних методів залучення ПІІ від ТНК має базуватися на вивченні зарубіжного досвіду та його адаптації до вітчизняного середовища. Пріоритетним завданням держави має стати перетворення українських компаній на міжнародні, через процедуру пільгового кредитування, а також зосередження на матеріальному виробництві.

Слід зазначити, що серед основних чинників, які сприятимуть підвищенню ступеня економічної свободи та збільшенню не лише іноземного, а й національного капіталу, є кардинально нова торговельна та податкова політика, грошово-кредитна політика щодо зниження інфляції, спрощення процедури реєстрації бізнесу та ліцензування. «Активізація інвестиційного процесу та збільшення інвестицій, у тому числі за рахунок припливу іноземного капіталу, для забезпечення зростання та конкурентоспроможності країни передбачає вирівнювання прибутковості сировинного та переробного секторів економіки; зниження податкового навантаження на основні галузей економіки, здатних підвищити рейтинг країни на світовому ринку.

У сучасних глобальних економічних умовах доцільно звернути увагу на те, що найкращим послом країни на міжнародній арені є задоволений іноземний інвестор. Тому, незважаючи на низку проблем, які виникають у діяльності ТНК у нашій країні, доцільно розглядати наступні стратегічні та пріоритетні напрямки стимулювання роботи ТНК:

1. Створення власних ТНК;
2. Залучення до своєї господарської діяльності сторонніх спеціалізованих організацій;
3. Стимулювання національних виробників пільговими кредитами;
4. Оновлення технологічної бази українських підприємств;
5. Перенесення акценту з фінансової сфери народного господарства на сферу матеріального виробництва;
6. Застосування інноваційних методів менеджменту в практичній діяльності компаній;
7. Створення відповідної нормативно-правової та законодавчої бази. Специфіка взаємовідносин ТНК з національними економічними системами світу сприяла появі значних за обсягом і різних за впливом інструментів державного регулювання діяльності ТНК у будь-якій країні.

Стратегічний розвиток ТНК у сучасній світовій економіці багатогранний, але водночас він спрямований на мінімізацію витрат виробництва за рахунок конкурентного середовища, в якому працюють корпорації, подолання невизначеності бізнес-середовища. Для виходу на світові ринки ТНК керуються стратегіями створення конкурентних переваг. Присутність ТНК на національних ринках створює додаткові стимули для підвищення якості продукції національних підприємств з можливістю одночасного використання досвіду, новітніх технологій і стратегій розвитку, які вже апробовані в інших країнах [9].

Світовий досвід побудови взаємодії ТНК і національних економік визначається такими базовими специфічними принципами, як повага до державного суверенітету країни; забезпечення дотримання вимог нормативно-правових актів та законодавства країн перебування; формування стратегії діяльності відповідно до пріоритетів та інтересів економічної політики країн перебування та базування; дотримання вимог і правил добросовісної конкуренції та антимонопольного регулювання; повага до національних традицій, цінностей і культурних цілей країн перебування; невтручання у внутрішню політику країн перебування; дотримання у своїй діяльності вимог глобальної екологічної безпеки; дотримання принципів

стратегічного партнерства з урядами країн, де вони працюють.

Можна стверджувати, що злиття і поглинання тісно пов'язані з діяльністю ТНК і є однією з основних стратегій їх виходу на нові ринки, оскільки є швидким методом завоювання нових ринків, технологій і ресурсів. Стан вітчизняного ринку злиттів і поглинань є нерозвиненим на світовому ринку, його частка незначна. Через недосконалу законодавчу базу існує велика кількість прогалин, вітчизняні підприємства незахищені та не можуть захистити власні інтереси.

Перспективними стратегіями збільшення інвестиційних доходів в Україні є вивчення зарубіжного досвіду регулювання інвестиційної діяльності та залучення ПІІ в національну економіку. Основними глобальними індикаторами розвитку країни та її потенціалу в контексті співпраці з ТНК є відкритість економіки та її привабливий інвестиційний клімат. Інвестиційна привабливість країни є основною умовою формування конкурентного середовища національної економіки в умовах поглиблення глобалізаційних процесів. Інвестори вкладають свій капітал у країну з чіткими та прозорими законами для підтримки та ведення бізнесу, привабливим ринковим середовищем для розвитку бізнесу та розвинутою інфраструктурою для ведення бізнесу та економічної діяльності. Очевидно, що чим розвинене ринкове середовище в країні, тим вона привабливіша для ПІІ. Держава через свої уповноважені органи повинна забезпечити інвестору ясність, впевненість і передбачуваність у майбутньому [9].

Висновки до розділу 2

Транснаціоналізація в умовах глобальної турбулентності посилює залежність між країнами та впливає на всі процеси життєдіяльності компаній. Такі трансформації світової економіки змушують транснаціональні корпорації постійно шукати нові ринки, дешеві ресурси та розширювати ринки для інвестицій. Аналіз інвестиційної поведінки ТНК в умовах глобальної турбулентності, як основного гравця на ринку прямих іноземних інвестицій, дав змогу виявити наступні тенденції. Глобальні потоки прямих іноземних інвестицій у 2020 році впали до млн дол. США 859 млрд дол. США з 1,5 трлн. США у 2019 році. Потоки до Європи зазнали

найбільшого обвалу – млн дол. США. У США також зафіксовано різке падіння млн дол. США (-49%). Зниження лише на 12 % у країнах, що розвиваються. Постпандемічна криза вдарила по всіх типах і формах прямих іноземних інвестицій у 2020 році: кількість нових проектів скоротилася на 35 %, обсяг угод М&А впав на 10 %, а транскордонне фінансування інфраструктури – на 2 %. Ризики, пов'язані з розвитком пандемії та невизначеністю трансформацій глобального інвестиційного середовища, матимуть вплив на ПІ у 2021 році.

Діяльність ТНК є важливою рушійною силою національної економіки будь-якої країни, звісно, Україна в цій ситуації не є винятком. Ключовим питанням внутрішньої економічної політики є вихід на світовий ринок і підвищення конкурентоспроможності на ньому, очевидно важливим чинником таких процесів є створення власних національних ТНК. Незважаючи на значні економічні труднощі та кризи, Україна намагається нарощувати свій економічний потенціал, який насамперед залежить від діяльності ТНК. Однак слід зазначити, що для того, щоб ТНК могли розмістити свої виробництва в нашій країні, необхідно покращувати інвестиційний клімат та сприяти економічній привабливості.

Державна інвестиційна політика щодо ТНК в умовах динамічного розвитку світової економіки має бути спрямована на мінімізацію бар'єрів та запровадження стимулів для інвестування в національну економіку, поступове зменшення тиску на інвесторів з боку держави та захист прав, зниження соціальної напруги, освітні корпорації з іноземним капіталом.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ ЩОДО ЗМІНИ ФОРМ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

3.1. Вплив інвестиційної діяльності ТНК на конкурентноспроможність економіки України

Вплив транснаціональних корпорацій на світову економіку, незалежно від рівня їх розвитку, зростає. Прямі іноземні інвестиції є важливим механізмом, за допомогою якого заощадження переміщуються з передових промислово розвинених країн до країн, що розвиваються. Країни, що розвиваються, загалом мають низький рівень заощаджень. Прямі інвестиції в економіку України з країн ЄС у 2019 році сягнули 28 289,3 млн дол. США, а з країн світу – 35 809,6 млн дол. США [3], (рис. 3.1.):

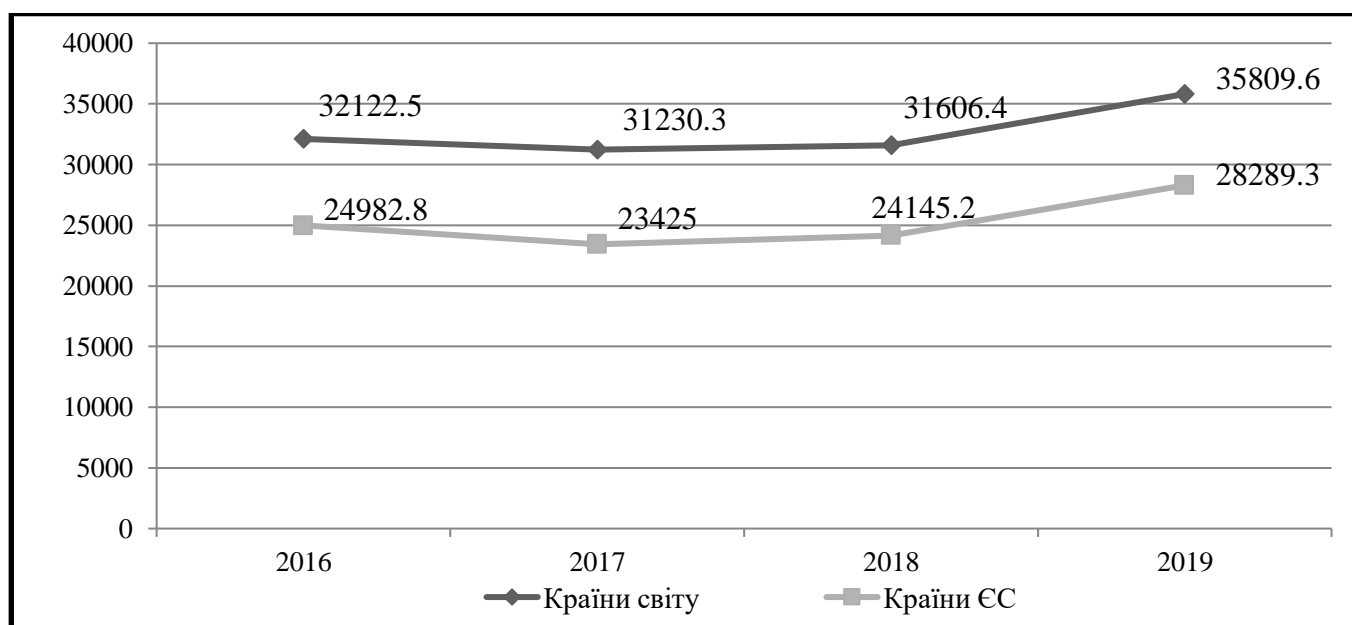

Рис. 3.1. Прямі інвестиції в економіку України з країн світу та країн ЄС, (млн. дол. США).

Примітка. Побудовано автором за даними служби Державної статистики інвестицій зовнішньоекономічної діяльності 2016-2019 р.

Чистий приплив прямих іноземних інвестицій в економіку України (рис. 3.2.) у 2018 році становив 31 606,4 млн дол. США, а у 2019 році – 35 809,6 млн дол. США. Однак при цьому інвестори вивели 6 322 млн дол. США у 2018 році та 6272,7 млн дол. США у 2019 році [3].

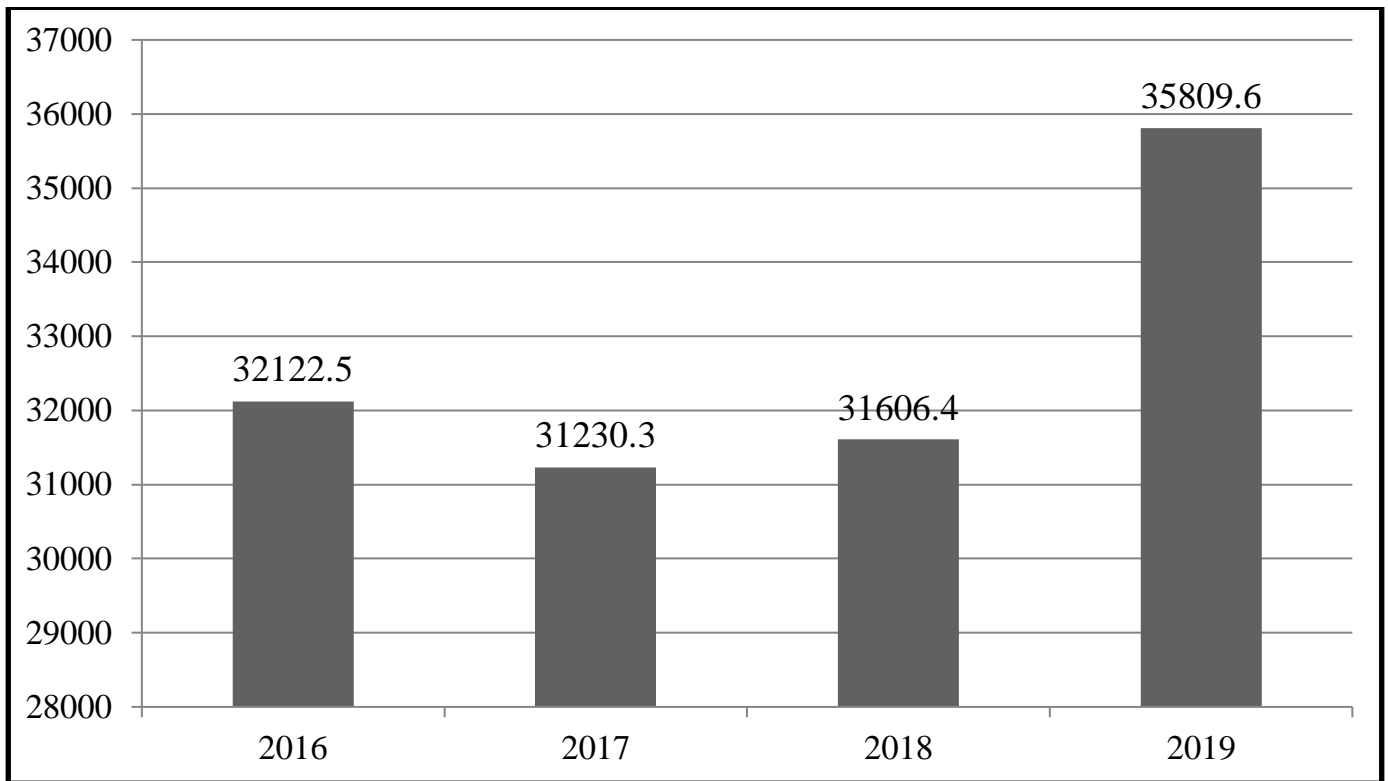

Рис. 3.2. Чистий приплив прямих іноземних інвестицій в економіку України, (млн дол. США).

Примітка. Побудовано автором на базі даних Національного Банку України 2016-2019 р.

До найвпливовіших транснаціональних корпорацій, представлених на внутрішньому ринку, відносяться Coca-Cola, Samsung, Toyota, Nestle, Nokia, Metro Cash&Carry, Hewlett-Packard, British American Tobacco та деякі інші транснаціональні корпорації. В економіці України значно розширилися потужні виробничі підприємства FMCG, які виробляють товари повсякденного попиту, що суттєво впливає на розширення асортименту цих товарів в Україні [14]. Зазначимо, що у 2019 році найбільше іноземного капіталу було інвестовано в Дніпропетровську (3 797,6 млн дол.), Києві (1 645,3 млн дол.), Донецьку (1 399,8 млн дол.), Одесі (1 279,3 млн дол.), Полтаві (166 млн дол.) , Львівській (1116,3 млн. дол. США) та

Харківській (762,5 млн. дол. США) областях (рис. 3.3.):

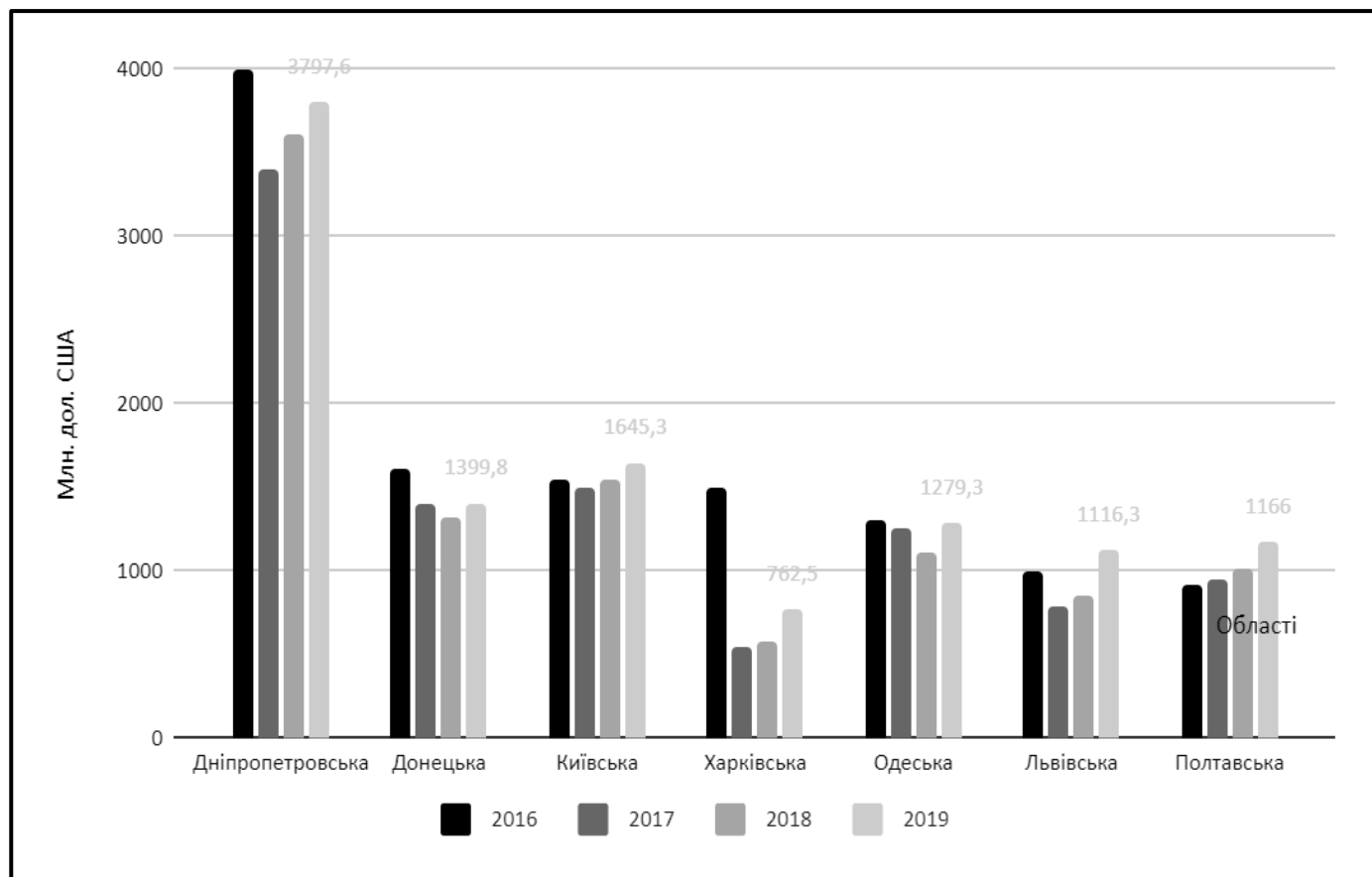

Рис. 3.3. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України по регіонах, (млн дол. США).

Примітка. Побудовано автором на базі даних Національного Банку України 2016-2019 р.

Серед іноземних інвесторів найбільш привабливими для інвестування в Україну у 2019 році були такі галузі економіки (див. Рис. 3.4.): промисловість – 32,38% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій, залучених в Україну; оптова та роздрібна торгівля – 15,81%; фінансова сфера – 12,73%; операції з нерухомістю – 12,55%; професійна, наукова і технічна діяльність - 6,21%; інформація та телекомунікації–8,21% [3].

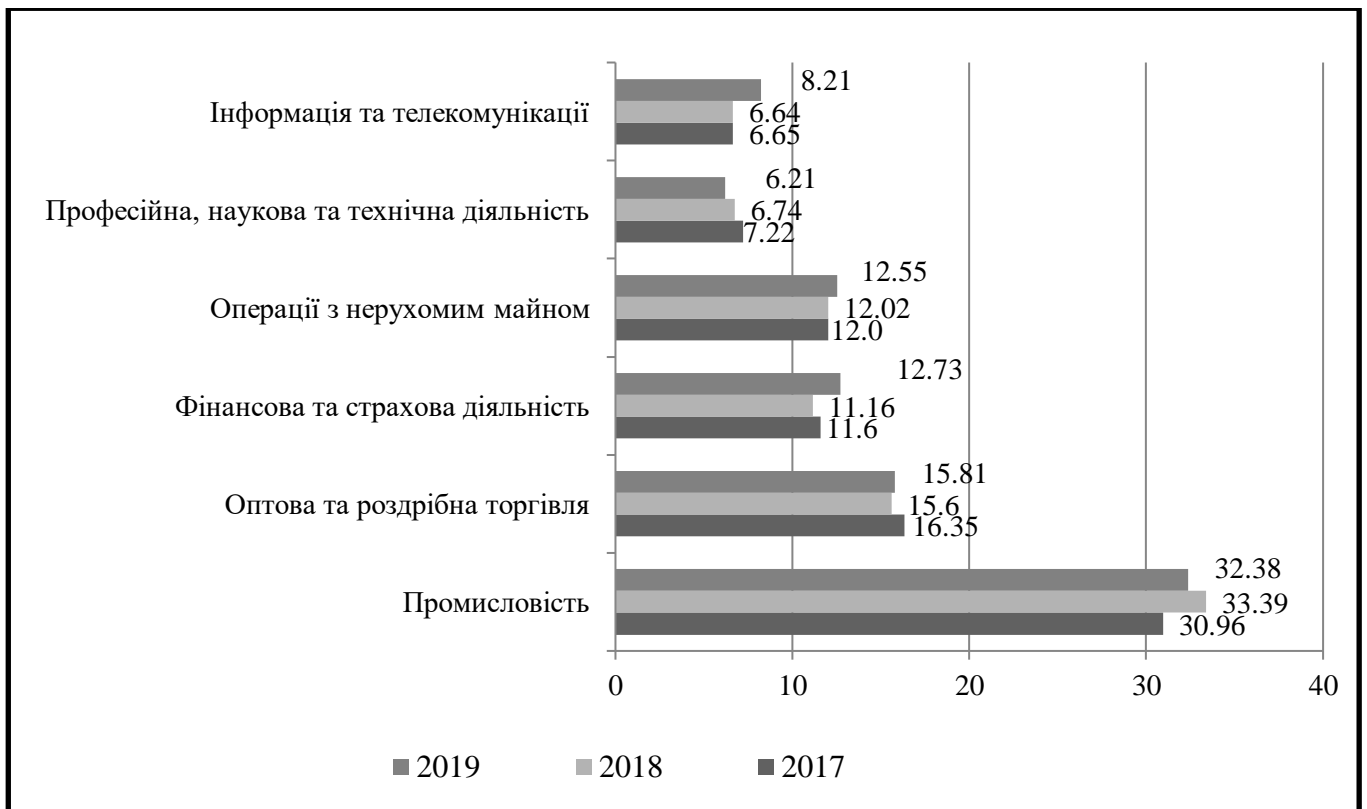

Рис. 3.4. Обсяг прямих іноземних інвестицій, залучених до України.

Примітка. Побудовано автором на базі даних Національного Банку України 2016-2019 р.

Не менш привабливими в Україні у 2019 році були такі галузі (див. Рис. 3.5.): обробна промисловість – 24,04% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій, залучених в Україну; виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 7,94%; металургійне виробництво – 5,04%; добувна промисловість - 5,67%; виробництво гумових і пластмасових виробів – 3,20 % [3].

Слід зазначити, що низькотехнологічні, енергоємні галузі виробництва є основними бенефіціарами іноземних інвестицій у промисловий сектор економіки. Незацікавленість іноземних інвесторів у капіталовкладеннях в інноваційний розвиток підприємств не дозволяє змінити існуючу галузеву структуру галузі.

Аналіз галузевої діяльності транснаціональних корпорацій показав, що інтереси іноземних інвесторів у виробничому секторі переважно проявляються у харчовій промисловості, частка якої у 2019 році оцінюється на рівні майже 10% від загального обсягу промисловості.

Рис. 3.5. Інвестиційно привабливі сфери промисловості України.

Примітка. Побудовано автором на базі даних Національного Банку України 2016-2019 р.

Злиття та поглинання стали винятком у діяльності іноземних транснаціональних корпорацій на території України. Такі корпорації, як Coca Cola, Volkswagen, Panasonic, Sony та деякі інші, вийшли на український ринок із початковими інвестиціями, але більшість міжнародних корпорацій, що працюють в Україні, уклали угоди M&A.

Такі процеси в Україні знижують вразливість компаній та сприяють більш прибутковій діяльності, реорганізації та модернізації виробництва, розширенню ринків збуту та збільшенню зайнятості. ТНК у сучасному світі значною мірою підпорядковані процесам формування економічних структур і правових режимів, і їх прихід у будь-яку країну має як позитивні, так і негативні наслідки.

Основою нової глобальної економічної системи є транснаціональні корпорації, які володіють великими фінансовими ресурсами, впроваджують передові технології, мають значні просторові ринки збуту та проводять активну інвестиційну політику в глобальному масштабі [22].

В умовах глобалізованого світу транснаціональні корпорації є основними суб'єктами міжнародних економічних процесів, а їх розмір є визначальним чинником транснаціоналізації діяльності, особливо при злитті та поглинанні.

Організуючи нові філії та філії в інших країнах і розширюючи свою географічну присутність за кордоном, транснаціональні компанії збільшують продажі та впливають на структуру всієї світової економіки.

Тому діяльність транснаціональних корпорацій матиме лише позитивні наслідки для економіки країни в цілому за умови ефективної політики країн. Держава має сприяти входженню транснаціональних компаній і забезпечувати через них присутність на світових ринках. Саме забезпечення сприятливого бізнес-клімату, приплив іноземних інвестицій у пріоритетні для національної економіки галузі, використання інструментів стимулювання інноваційного розвитку та науково-технічної діяльності є необхідними для максимізації позитивного ефекту від діяльності ТНК.

Інвестиційний клімат безпосередньо впливає на основні показники соціально-економічного розвитку країни. Сприятливий інвестиційний клімат збільшує можливості вирішення соціальних проблем, забезпечує високий рівень зайнятості населення, дає змогу оновлювати виробництво, здійснювати модернізацію та впроваджувати новітні технології. Тому стабілізація інвестиційного клімату, особливо шляхом його аналізу та прогнозування, наразі є актуальним завданням для України.

Слід зазначити, що сучасна інвестиційна політика в Україні є дуже суперечливою та непослідовною, оскільки не завжди враховується специфіка економіки країни, що розвивається. Модель інвестиційної політики держави має забезпечити активну участь держави в інвестиційному процесі та забезпечити умови для сталого економічного зростання шляхом реалізації розвитку внутрішнього інвестиційного потенціалу економіки.

Інвестиційна політика має бути спрямована на усунення перешкод і запровадження стимулів для інвестування, захист прав, послідовне зниження регуляторного тиску на інвесторів, зниження соціальної напруги, а також залучення іноземних інвестицій, отримання іноземних позик і створення спільних підприємств з іноземним капіталом.

Однією з основних проблем створення сприятливого інвестиційного клімату в країні є те, що існуюча структура державного апарату характеризується громіздким

процесом прийняття рішень, бюрократією та нечітким визначенням компетенції між відомствами. Поліпшенню інвестиційного клімату значною мірою перешкоджає недостатній рівень правових гарантій, нечіткість законодавства, стан якого сьогодні потребує негайного покращення. Держава не створила єдиних умов для всіх без винятку суб'єктів господарювання [29].

Передумовами для того, щоб економіка України не розкривала свій інвестиційний потенціал, є: незадовільний стан основних фондів та інфраструктури, застарілі технології, висока енергоємність економіки, недостатня конкурентоспроможність продукції та низький рівень політико-правової стабільності, регуляторні перешкоди та корупція, низький рівень розвитку фінансової інфраструктури та незначна інноваційна складова економіки [21].

Для покращення інвестиційного середовища необхідно вжити таких заходів: - створення сприятливого інвестиційного середовища шляхом стимулювання національних інвесторів до інвестування;

- проведення пенсійної реформи та підтримка становлення інституту недержавних пенсійних фондів;

- легалізація тіньового капіталу, що забезпечить значний приплив іноземних інвестиційних ресурсів в економіку країни;

- розвиток депозитної системи;

- підтримка розвитку ефективної банківської системи, спрямованої на кредитування реального сектору економіки;

- реформування системи оплати праці працівників;

- підготовка та внесення до вищих органів державної влади України пропозицій щодо вдосконалення державного регулювання у сфері іноземних інвестицій;

- зниження податкового навантаження на економіку країни;

- ефективна боротьба з корупцією [4];

- забезпечення прибутковості державних підприємств; підвищення ефективності інвестицій за рахунок підвищення прозорості ринкового середовища та роботи підприємств;

- створення рівних конкурентних умов для вітчизняних та іноземних інвесторів; здійснення реструктуризації великих неефективних підприємств і максимальне розширення сфери малого та середнього підприємництва;

- підтримка розвитку фондового ринку з метою активізації участі іноземних інвесторів у процесах приватизації, особливо через портфельні інвестиції [5]. Тому для створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні необхідно вживати комплексних заходів щодо покращення умов для інвесторів, розширення механізмів, забезпечення еквівалентності обміну між галузями та сферами економіки, встановлення економічно обґрунтованих і взаємовигідних цін на інвестиційні ресурси.

Це означає, що державна політика щодо створення інвестиційного клімату потребує кардинальних змін і повинна проводитися на найвищому рівні. В її основі має бути забезпечення сталого зростання економіки України шляхом реформування фінансово-кредитної системи, удосконалення відносин власності та створення сприятливого інвестиційного середовища для залучення іноземних інвестицій.

З точки зору трансформації економіки країни та її інтеграції у світовий простір, рівень виробництва, технічна оснащеність підприємств, перспективи структурної перебудови економіки, вирішення екологічних і соціальних проблем, модернізація виробництва і так далі, вони залежать від ефективності інвестиційної політики. Інвестиції є основою для розвитку не тільки суб'єктів господарювання окремих галузей, а й економіки країни в цілому [31].

Визначаючи роль і значення капітальних вкладень, науковці Гуцаленко Л., Василевський М., Мулик Т., Марчук У. та Мулик Ю. зазначають, що розвиток підприємств покращується безпосередньо за рахунок придбання та модернізації основних фондів виробничого та невиробничого призначення. -виробничого призначення, їх реконструкція та технічна реконструкція.

Капітальні вкладення є тим самим каталізатором розширення можливостей компанії, що сприяє розвитку компанії та її економіки в цілому. Використання застарілих основних фондів і технологій виробництва призводить до випуску неякісної, а тому неконкурентоспроможної продукції, що знижує інвестиційну привабливість [23, с. 81].

Україна на 58 місці за інвестиційною привабливістю у 2021 році. Згідно з Global Direct Foreign Investment Country Attractiveness Index [50], Україна розташована між Оманом (57 місце) та Уругваєм (59 місце). За цей же період Чехія займає 25 місце, Естонія 27 місце, Литва 31 місце і Польща 32 місце. Також Україну випередили Угорщина на 30 місці, Румунія на 35 місці та Казахстан на 52 місці. Так, за останні 8 років Україна піднялася на 10 позицій у рейтингу інвестиційної привабливості, але все ще на нижчому рівні, ніж країни колишнього соцтабору, які свого часу мали такі ж стартові умови, як і ми.

Необхідно враховувати дані щодо інвестиційної привабливості країни в секторі в тому чи іншому напрямку, за видами та обсягами інвестицій, що свідчить про необхідність покращення інвестиційного клімату в Україні. Держава має діяти послідовно: виконувати обіцянки щодо лібералізації податкової системи, не змінювати «правила гри» для бізнесу заради комусь і за тимчасову винагороду, знижувати рівень корупції в державних органах – зокрема, суди. Тоді можна буде говорити про створення нових та розширення існуючих видів бізнесу, створення додаткових робочих місць, зростання ВВП та збільшення податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів.

3.2. Залучення країни до міжнародних інвестиційних процесів в умовах глобальних трансформацій: проблеми та шляхи їх вирішення

Інвестиційна діяльність транснаціональних корпорацій має як позитивні, так і негативні наслідки для національних економік країн і для міжнародних економічних відносин у цілому.

Для економіки України в сучасних умовах розвитку та розширення світового ринку залучення іноземних інвестицій транснаціональних корпорацій є ключовим моментом, оскільки ці суб'єкти є одними з найбільших гравців на міжнародних ринках, а також у зовнішніх потоках загалом. інвестиції.

Питання залучення інвестицій ТНК в економіку України стало особливо актуальним під час кризи через пандемію COVID-19, яка вплинула на реінвестування прибутків у світі та в нашій країні. Більше того, до спалаху

коронавірусу в Україні вже були проблемні моменти, які зупиняли інвестиційні потоки транснаціональних корпорацій.

З огляду на це необхідно виявити проблемні моменти щодо привабливості інвестицій ТНК в економіку України та визначити напрямки їх вирішення. Однією з головних проблем є відсутність деяких законодавчих актів і заходів, які б спеціалізувалися на залученні інвестицій ТНК. У зарубіжній практиці регулювання та залучення інвестицій транснаціональних корпорацій базується на комплексі заходів щодо залучення ПІІ та залучення інвестиційних ресурсів цих суб'єктів до національних економік.

Тому варто навести порівняльну характеристику заходів із залучення інвестицій ТНК, які можуть бути використані в Україні з урахуванням досвіду інших країн (див. Додаток А, табл. А.1).

Крім того, для ефективного залучення інвестиційних ресурсів транснаціональних корпорацій в економіку України обов'язковим є дотримання органами державної влади та місцевого самоврядування кількох основних умов:

- законодавчі гарантії захисту інтересів ТНК як інвестора, підтверджені відповідними практичними доказами (ефективний захист від рейдерства, корупції, кримінального примусу тощо);

- мінімальні витрати ресурсів (фінансових, трудових, інформаційних тощо) на бюрократичні процедури, пов'язані із започаткуванням та веденням фінансово-господарської діяльності на території України;

- наявність та затвердження чіткої національної стратегії залучення іноземних інвестицій;

- достатня інформація про іноземні інвестиції;

- оптимізація податкової системи з урахуванням можливості надання певних пільг;

- створення інвестиційної інфраструктури, яка сприятиме раціональному використанню іноземних інвестицій [37].

Тому для вирішення проблеми державної політики щодо регулювання та вдосконалення інвестиційної діяльності транснаціональних компаній на території України необхідно забезпечити функціонування чітких і зрозумілих заходів та

механізмів її реалізації на регіональному чи державних рівнях.

Серед інших проблем, які стоять на шляху покращення інвестиційної діяльності транснаціональних корпорацій в Україні, є [51, С. 719-723]:

1. Недосконалість національної нормативно-правової бази, нечітка правова система та нестабільність економічної та політичної ситуації.

2. Високий рівень корупції в усіх сферах економічної діяльності.

3. Надмірне регуляторне навантаження та складність податкової системи, високе податкове навантаження.

4. Неготовність влади до економічного колапсу через кризу, спричинену пандемією COVID-19

5. Низька вимогливість українських споживачів до платоспроможності.

Таким чином, основні проблеми, які перешкоджають збільшенню та вдосконаленню інвестицій ТНК в Україні, можна класифікувати наступним чином:

1) економічні:

- слабкість фінансової системи країни;
- нестабільність поточної економічної ситуації;
- високий рівень інфляції;
- недостатній розвиток ринкової інфраструктури;
- залежність національної економіки від зовнішньої допомоги

2) політичні:

- високий рівень корупції;
- бюрократизація системи державного управління;
- ескалація військового конфлікту.

3) законодавчо:

- сильний податковий тиск;
- нестабільність законодавства;
- неефективність механізмів регулювання взаємодії суб'єктів інвестиційної діяльності;
- нерозвиненість механізму страхування іноземних інвестицій.

Макроекономічна нестабільність, проблеми з ліцензуванням, відшкодуванням

ПДВ, регуляторна корупція та адміністративний тиск, обтяжливе та мінливе законодавство, недовіра до судової системи, репресивні дії правоохоронних органів, проблеми з отриманням дозволів на будівництво, прав на землю, недостатній захист прав власності, обмеження пересування капіталу та неможливості повернути інвестиції через дивіденди, проблеми на митниці тощо. Ці та інші причини заважають інвесторам приймати рішення вести бізнес в Україні. Інвестор хоче бачити в країні верховенство права, якісний бізнес-клімат і зменшення існуючого бюрократичного тягаря, а також можливість захистити свої інвестиції та отримувати прибуток. І через зазначені вище обставини іноземний інвестор сприймає Україну як країну без консолідованої економічної стратегії та політики розвитку.

Враховуючи всі перешкоди, державна влада та всі державні структури мають вжити активних заходів та вжити практичних заходів для виявлення та усунення перешкод, які перешкоджають інвестиційній діяльності за допомогою існуючих транснаціональних корпорацій, що працюють на території України. Держава має гарантувати інвесторам незмінність податкового законодавства, щоб транснаціональні корпорації могли планувати свою стратегію поведінки на ринку. Крім того, варто зменшити кількість контролюючих органів та непотрібних дозвільних документів. Реалізація цих заходів дасть змогу створити умови та залучити інвестиції ТНК для розвитку економіки країни [20].

Україна, як держава, що отримує інвестиції, повинна забезпечити мирне співіснування іноземних та вітчизняних інвесторів, удосконалити систему захисту від ризиків (з урахуванням політичного характеру), справедливість системи вирішення інвестиційних спорів, а також не перешкоджати репатріація прибутків ТНК (експорт прибутку у свою країну для іноземного інвестора).

Для підвищення інвестиційної активності ТНК необхідно забезпечити функціонування чітких, зрозумілих і зручних механізмів її реалізації на регіональному та державному рівнях. Для досягнення цієї мети держава повинна брати участь у розробці національних та регіональних стратегій розвитку, які б займалися дослідженнями та забезпечували бажаний економічний ефект у

довгостроковій перспективі завдяки координації роботи органів державного управління та органів місцевого самоврядування. органи самоврядування.

З метою уникнення монополізації, контролю за законністю та впливу інших регуляторних заходів в країні необхідно прийняти відповідні законодавчі акти, які б обмежували діяльність транснаціональних компаній і спрямовували її в ті сфери, які держава визначила як пріоритетні. При цьому місцеві підприємства повинні співпрацювати з іноземними транснаціональними корпораціями не як джерело дешевої сировини чи відсталої технологічної добавки, а використовувати переваги залучення іноземних інвестицій для розвитку свого інноваційного потенціалу.

Для покращення інвестиційного клімату в Україні та підтримки притоку прямих іноземних інвестицій ТНК варто вжити ряд заходів, пов'язаних зі зміною інвестиційних процесів у країні.

Перш за все, необхідно забезпечити можливість інформаційно-фінансового контролю за використанням ресурсів інвестора в режимі онлайн, дистанційно з місця інвестування ресурсів. Для обслуговування інвестицій необхідно створити інтегровану інвестиційну інфраструктуру, що поєднує банківські, законодавчі та організаційні структури. На регіональному та галузевому рівнях необхідно запроваджувати та впроваджувати комплексні механізми та технології управління інвестиційними процесами. Варто розробляти, затверджувати та фінансувати інвестиційні проекти країни спільно з транснаціональними компаніями, а також інвестиційні проекти, що фінансуються за рахунок бюджетних коштів усіх рівнів (державно-приватне партнерство) [53, С. 98-102].

Наступним кроком до вирішення проблемних аспектів підвищення інвестиційної привабливості є надання всім суб'єктам інвестиційної діяльності незалежно від форм власності державних гарантій: рівності прав у здійсненні інвестиційної діяльності; гласність під час обговорення інвестиційних планів та право на оскарження в суді рішень, дій (бездіяльності) державних органів, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб. Крім того, необхідно забезпечити стабільність прав суб'єкта інвестиційної діяльності (ТНК). У разі прийняття законів, які встановлюють для суб'єктів інвестиційної діяльності інші правила, ніж ті, що

застосовувалися при укладенні договорів між ними, умови цих договорів зберігають свою чинність, крім випадків, коли законом встановлено, що їх дія поширюється також на відносини, які результатом укладених раніше договорів.

Необхідно забезпечити комплексне обслуговування інвестора (ТНК), його інвестиційного інституту та бенефіціарів інвестицій; забезпечення інвестиційних інститутів на інформаційному ринку аналітичної та професійної підтримки їх проектів і програм, організаційного забезпечення проектів.

Необхідно спрямувати інвестиційні інститути на створення умов для проникнення іноземного капіталу транснаціональних компаній і створити сприятливі умови для такого проникнення, а саме: страхування інвестиційних ризиків, врегулювання різниці в курсах національних валют, строкове надання інвестиційних ресурсів, ліквідність заставних активів і наданих гарантій тощо.

ТНК перетворилися на важливі центри прийняття рішень у глобальному масштабі. Створюючи глобальні виробничо-торговельні імперії, вони активно впливають на розвиток світової економіки в цілому. Зростаюча глобалізація економічного життя на рівні ТНК все більше вимагатиме адекватної макроекономічної політики на державному рівні [47, С. 32-43].

Важливим моментом з точки зору питання інвестицій ТНК на території України є сама діяльність корпорацій, яка має дуалістичний характер. Іноземні транснаціональні корпорації здатні зробити свій внесок у модернізацію капіталомістких галузей і підвищити загальний рівень корпоративного управління для забезпечення певних антикризових гарантій. Українські партнери можуть виходити на традиційні товарні ринки та нові ринки різними каналами.

Щоб повніше оцінити роль інвестицій ТНК у приймаючих країнах, необхідно визначити не лише переваги їхньої діяльності для економіки України, а й загрози, з якими вони стикаються. Отже, проблеми інвестицій ТНК для національної економіки такі [53, С. 98-102]:

1. Кількість ТНК та їх філій настільки велика, що перевищує кількість країн. Це дає їм можливість безпосередньо спілкуватися з главами держав і тиснути на уряд, який приймає транснаціональні корпорації та їхній капітал.

2. Кінцевою метою ТНК є максимізація прибутку, тому вони не помічають негативних економічних і соціальних наслідків у країні та виснаження природних ресурсів. ТНК можуть лобіювати прийняття певних законів на свою користь у країні перебування. Щоб гарантувати бізнес-політику транснаціональних корпорацій, вони ведуть зовнішню дипломатію на основі власної корпоративної ідеології.

3. Більші шанси того, що іноземні інвестори займуться перспективними та більш просунутими видами діяльності в приймаючій країні та можуть нав'язати застарілі екологічні технології створеним компаніям.

Вирішення проблемних аспектів інвестування ТНК має ґрунтуватися не лише на покращенні інвестиційного клімату з одного боку, а й на регулюванні діяльності ТНК з іншого, і орієнтуватися на залучення інвестицій не лише в перспективні сектори економіки, а й стимулювати їхні потоки в репресивні сектори. Проблемними аспектами залучення інвестицій ТНК визначено:

- недосконалість нормативно-правової бази регулювання інвестицій ТНК;
- нечітка правова система та нестабільність економічної та політичної ситуації;
- рівень корупції в державі;
- високий рівень регуляторного навантаження та складності податкової системи, високе податкове навантаження;
- низька вимогливість українських споживачів до платоспроможності;
- військові дії в країні.

Основними шляхами вирішення цієї проблеми є підвищення інвестиційної привабливості країни та надання державних гарантій усім суб'єктам інвестиційної діяльності незалежно від форм власності. Необхідно приділити увагу комплексному обслуговуванню інвестора – ТНК, наданню інвестиційним інститутам на інформаційному ринку аналітичну та професійну підтримку їхніх проектів і програм, організаційну безпеку проектів. Крім того, інститути прямого інвестування створюють умови для проникнення іноземного капіталу ТНК і підтримують сприятливі умови для такого проникнення.

Створити чітку національну стратегію залучення інвестицій ТНК, оптимізувати податкову систему, врахувати можливість надання певних пільг та

використати зарубіжний досвід країн, які успішно реалізують проекти із залучення інвестицій ТНК.

В умовах війни перед вітчизняними компаніями та їх іноземними колегами постало багато питань міжнародної торгівлі, які досі мали суто теоретичний характер. Одним із важливих питань стала проблема виконання договірних відносин між вітчизняними та міжнародними компаніями в умовах війни. Порядок виконання контрактів під час війни в Україні в основному залишається незмінним. Однак при виконанні контрактів слід враховувати певні характеристики, спричинені загрозами війни, зокрема:

- можливі труднощі у спілкуванні (листування, запис отримання повідомлень іншою стороною тощо);
- можливі проблеми з логістикою (шляхи доставки, місця зберігання, банківські операції);
- можливі санкції проти учасників логістичних або розрахункових ланцюгів (транспортні компанії, зафрахтовані судна, що належать підсанкційним компаніям, можуть не допускатися до портів, банків-одержувачів або платників);
- можливі торгові обмеження (заборона експорту окремих категорій товарів) [51].

Обставини, які можна вважати форс-мажорними в умовах війни в Україні, включають не лише ворожі дії та обмеження безпеки та пов'язані з ними наслідки (наприклад, ворожі дії на території, де розташовані виробничі потужності чи склади, знищення виробничих потужностей або врожай під час боїв, маршрути постачання, що проходять через окуповані території чи зони бойових дій, блокування портів, загроза життю особового складу). Вони також включають, зокрема:

- торговельні обмеження, встановлені державою (наприклад, встановлення обмежень на експорт зерна з України, встановлення цін на окремі групи товарів);
- санкції, застосовані до договірних сторін або учасників логістичних і торговельних ланцюгів (наприклад, арешт суден, що належать підсанкційним юридичним особам, обмеження банківських платежів, заморожування коштів);
- зобов'язання перед державою у зв'язку з воєнним станом (мобілізація робітників і техніки) [51].

Для спрощення ведення бізнесу в умовах воєнного стану Уряд України запровадив такі заходи:

1. Скасовано вимоги щодо отримання ліцензій та дозволів на більшість видів діяльності.

Кабінет Міністрів постановою від 18 березня 2022 року №314 запровадив декларативний принцип отримання дозволу на здійснення господарської діяльності без необхідності отримання документів дозвільного характеру, ліцензій тощо. Це означає, що на період дії воєнного стану підприємець перед початком діяльності повинен подати декларацію встановленої форми до Мінекономіки, а у випадках здійснення охоронної діяльності – до Міністерства внутрішніх справ.

2. Зміни в КЗпП України. Зміни до КЗпП спрямовані на лібералізацію трудових відносин під час воєнного стану. Серед головних новин: можливість подовження робочого часу з 40 до 60 годин на тиждень і скорочення обов'язкової відпустки до однієї, можливість розірвання трудового договору.

Спрощена система звільнення та скорочення чисельності працівників у зоні активних бойових дій та звільнення від відповідальності за порушення умов виплати заробітної плати, якщо роботодавець доведе, що така затримка пов'язана з веденням активних бойових дій або викликані іншими поважними причинами.

Постанова Міністерства праці та соціальних питань № 212-р від 11.03.2022 юридичним особам надано право здійснювати витрати з рахунків, кошти на яких утримано органами виконавчої влади або приватними виконавцями, виключно на такі цілі:

- виплата заробітної плати в розмірі не більше 5 мінімальних заробітних плат ($6500 \cdot 5 = 32500$ грн.) на одного працівника на місяць;

- сплата податків, зборів та єдиного внеску на загальнообов'язкове соціальне страхування.

3. Зміни в оподаткуванні суб'єктів господарювання. Закон про внесення змін і доповнень до Податкового кодексу передбачає запровадження нового тимчасового механізму оподаткування суб'єктів господарювання, які можуть добровільно на

нього перейти. Зокрема, платниками єдиного податку 3 групи мають право стати компанією з доходом до 10 мільярдів гривень, ця система забезпечує:

- ставка податку 2 % від доходу (замість 18 % податку на прибуток);
- ПДВ (20%) не справляється з операцій на території України;
- кількість працівників не обмежена.

Крім того, зміни також передбачають переривання строків, встановлених податковим кодексом, під час воєнного стану.

4. Скасування податкового контролю під час воєнного стану, за винятком реального контролю, особливо щодо можливості оплати картками. Ця позиція повністю корелюється з позицією Національного банку щодо необхідності здійснення безготівкових операцій у нинішніх умовах для підтримки економіки України. Пеня за порушення податкового законодавства у зв'язку з введенням воєнного чи надзвичайного стану не нараховується, а накопичена пеня підлягає скасуванню.

5. Відповідно до постанови Уряду Словацької Республіки №. 303 від 13.03.2022 призупинено проведення планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю) та державного ринкового контролю на період дії воєнного стану. При цьому виключенням є здійснення позапланових заходів державного нагляду (контролю) щодо недопущення неконтрольованого підвищення цін на товари, що мають значне суспільне значення.

6. Пільги у сфері подання звітності та сплати податків. Платники податків мають право подати податкову та іншу звітність протягом 90 календарних днів після скасування правового режиму воєнного стану, тому відповідальність за несвоєчасне подання звітності під час дії воєнного стану та 90 днів після його закінчення не застосовується. Під час правового режиму воєнного стану також не застосовуватимуться фінансові санкції за порушення, пов'язані з використанням реєстрів клірингових операцій.

7. Спрощення вимог до маркування харчових продуктів. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 234 від 9 березня 2022 року оператори ринку харчових продуктів та кормів, які не можуть виконати вимоги щодо інформації про імпорتنі харчові продукти, можуть продавати продукцію з

інформацією іноземною мовою. При цьому до партій призначених харчових продуктів і кормів обов'язково додається інформація про харчові продукти державною мовою.

8. Дозволяється ввезення та реалізація тютюнових виробів за встановленими кодами з маркуванням, відповідно до вимог країни-члена ЄС - виробника таких виробів без дотримання вимог щодо маркування згідно із законодавством України. Їх обіг можливий протягом трьох місяців після закінчення воєнного стану.

9. Заходи щодо підтримки аграрних підприємств та проведення запланованої посівної. Високі витрати на паливо є однією з причин, яка суттєво впливає, в тому числі, на здатність аграріїв ефективно проводити посів. Усвідомлюючи актуальність даної проблеми, з метою здешевлення пального та запобігання його можливому дефіциту були внесені відповідні зміни до законодавства, зокрема:

- дозволено продавати та використовувати бензин та дизпаливо, що відповідають екологічним стандартам Євро 2 та Євро 3;
- бензин, інші нафтопродукти, важкі дистиляти, скраплений газ, пропан, ізобутан обкладаються податком на споживання за нульовою ставкою;
- зниження ставки ПДВ при реалізації пального з 20 % до 7 %.

Крім того, під час воєнного стану Міністерство аграрної політики та продовольства України скасувало додаткові процедури сертифікації насіння, переважно через визнання іноземних сертифікатів, а також необхідність реєстрації сільгосптехніки.

Строк дії ліцензії на зберігання, транспортування та застосування пестицидів продовжується на 90 днів після її припинення або анулювання.

План повоєнного відновлення України на 10-річну перспективу передбачає три етапи: стабільність; відновлення - 2023-2025 рр.; модернізація - 2026-2032 рр.

Висновки до розділу 3

Сучасна інвестиційна політика в Україні є дуже суперечливою та непослідовною, оскільки не завжди враховуються особливості економіки країни, що

розвивається. Модель державної інвестиційної політики має на меті забезпечити активну участь держави в інвестиційному процесі та, реалізуючи розвиток внутрішнього інвестиційного потенціалу економіки, створити умови для сталого економічного зростання.

Для створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні необхідно вжити комплексних заходів щодо покращення умов для інвесторів, розширення механізмів, забезпечення обмінної еквівалентності між галузями та секторами економіки, встановлення економічно обґрунтованих і взаємовигідних цін на інвестиційні ресурси [53].

Державна політика щодо створення інвестиційного клімату потребує радикальних змін і реалізовуватися на найвищому рівні. В її основі має бути забезпечення сталого зростання української економіки шляхом реформування фінансово-кредитної системи, удосконалення власності на власність та створення сприятливого інвестиційного середовища для залучення іноземних інвестицій.

Для вирішення проблемних аспектів підвищення інвестиційної привабливості необхідно забезпечити всім суб'єктам інвестиційної діяльності незалежно від форм власності державні гарантії: рівні права при здійсненні інвестиційної діяльності; гласність під час обговорення інвестиційних планів та право на оскарження в суді рішень, дій (бездіяльності) державних органів, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб [48]. Крім того, необхідно забезпечити стабільність прав суб'єкта інвестиційної діяльності (ТНК). У разі прийняття законів, які встановлюють для суб'єктів інвестиційної діяльності інші правила, ніж ті, що застосовувалися при укладенні договорів між ними, умови цих договорів зберігають свою чинність, крім випадків, коли законом встановлено, що їх дія поширюється також на відносини, які результатом укладених раніше договорів.

ВИСНОВКИ

Сучасні умови глобальної трансформації характеризуються ускладненням міжнародних економічних відносин. Результатом став стрімкий розвиток деяких з найпотужніших гравців у міжнародній торгівлі, а саме транснаціональних корпорацій, які демонструють постійну конкурентоспроможність в умовах глобальних змін.

Однією з основних складових міжнародного руху капіталу є інвестиції. Сучасний розвиток світогосподарських зв'язків, суперечливі процеси глобалізації та наукові дослідження сутності «інвестицій», їх видів і типів дозволили створити та постійно вдосконалювати не лише класифікаційну, а й критеріальну характеристику інвестицій. Що стосується міжнародних інвестицій, то слід зазначити, що більшість авторів визначають їх як довгострокові переміщення капіталу в різних формах з однієї країни в іншу або як комплекс практичних заходів щодо здійснення інвестицій за межі країни з метою формування прибутку або досягнення соціального ефекту [24].

У сучасних умовах міжнародні інвестиції набувають ознак одного з домінуючих напрямів діяльності транснаціональних корпорацій і стають пріоритетним способом виходу на міжнародний ринок інвестиційної діяльності транснаціональних корпорацій, тому сутність іноземних інвестицій виражається в інвестуванні іноземних інвесторів фінансові ресурси з метою отримання прибутку. Класифікація іноземних інвестицій характеризується великою різноманітністю через кількість підходів до їх трактування. Приплив капіталу від інвесторів позитивно впливає на економіку країни, розширюючи обсяги виробництва, розвиваючи різні галузі та залучаючи технології на вітчизняні підприємства.

Основними суб'єктами міжнародного інвестиційного процесу є транснаціональні корпорації, про що свідчить аналіз різноманітних джерел. Формування інвестиційної поведінки цього суб'єкта визначається впливом різноманітних факторів економічного, політичного, інформаційного, культурного,

правового та іншого середовища, що дає змогу класифікувати дії транснаціональних компаній з точки зору цього. проблема. Останнім часом основним фактором, що вплинув на інвестиційну активність транснаціональних корпорацій, стала пандемія Ковід.

Важливим моментом у дослідженні теоретичних основ міжнародного інвестування ТНК є державне регулювання інвестиційної діяльності цього суб'єкта міжнародних відносин та зарубіжний досвід вирішення цього питання. Законодавство України насичене великою кількістю законів, спрямованих на регулювання цієї діяльності, але необхідно їх переглянути з урахуванням зарубіжного досвіду країн, які успішно реалізують політику регулювання інвестиційної діяльності транснаціональних компаній.

У роботі досліджено вплив діяльності транснаціональних корпорацій на економічний розвиток України. З'ясовано, що початком діяльності транснаціональних корпорацій в Україні можна вважати 1991 рік, коли після здобуття суверенітету країна стала більш відкритою для іноземних інвесторів. Визначено мотиви виходу іноземних ТНК на внутрішній ринок. Узагальнено причини створення ТНК на території України, а саме: наявність в Україні відносно вільного ринку; низькі стандарти якості та правові норми щодо охорони навколишнього середовища та користування надрами.

Обґрунтовано використання зарубіжного досвіду державного регулювання інноваційно-інвестиційних процесів. Інноваційно-інвестиційні процеси потребують відповідного методичного, техніко-технологічного та ресурсного забезпечення, інакше неможливо повною мірою використати потенціал національної економіки.

Прикладом наслідування можуть бути високорозвинені країни, зокрема їх моделі інноваційного розвитку. Враховуючи ресурсні та національні особливості України, варто або створити власну модель розвитку, або запозичити елементи існуючих, які б знайшли реалізацію на території нашої держави. Іноземні інвестиції у реконструкцію та розвиток дозволяють підвищити рівень інноваційного розвитку, підвищити рівень конкурентоспроможності національної економіки на світовому ринку.

Серед основних проблемних аспектів, що перешкоджають залученню інвестицій транснаціональними корпораціями, визначено: недосконалість нормативно-правової бази регулювання інвестування транснаціональних корпорацій; високий рівень корупції корупція на всіх рівнях держави; тягар регуляторних стандартів і складність податкової системи. Для вирішення цих питань необхідно підвищити інвестиційну привабливість держави шляхом надання державних гарантій усім суб'єктам інвестиційної діяльності незалежно від форм власності.

Крім того, уповноважені органи нашої держави мають створити національну стратегію залучення інвестицій ТНК, оптимізувати податкову систему з урахуванням можливості надання певних пільг.

З метою активізації інвестиційної діяльності та підвищення її ефективності доцільно суттєво підвищити інвестиційну привабливість галузей вітчизняної економіки, окремих секторів та покращити інвестиційний клімат. Для цього необхідно розробити та втілити в життя низку організаційних та фінансово-економічних заходів, реалізація яких забезпечила б структурне та якісне оновлення окремих галузей, а також модернізацію підприємств, а також створення ринкової інфраструктури.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байдукова І. М., Мазур Ю. О. Принципи і основні методи оцінки ефективності інвестиційних проєктів // ВІСНИК Донбаської державної машинобудівної академії. –2016. -№3Е(14). –С. 199–204.
2. Богданова, К.А. Сутність, значення та роль іноземних інвестицій в національній економіці/ К.А. Богданова // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. – 2017. – №3. – С. 48 – 60.
3. Бондарчук І. В. Особливості інвестиційної стратегії нерезидентів в Україні / І. В. Бондарчук // Інвестиції: практика та досвід. -2014. -№2. -С. 56-61.
4. Борщ Л. М. Інвестування: теорія і практика: навч. посіб. /Л. М. Борщ, С. В. Герасимова; Київський ун-т ринкових відносин, Феодосійська фінансово-економічна академія. –2-ге вид. ,перероб. І доп. –К. :Знання,2017. –685с.
5. Борщ Л. М. Інвестування: теорія і практика: навч. посіб. /Л. М. Борщ, С. В. Герасимова; Київський ун-т ринкових відносин, Феодосійська фінансовоекономічна академія. –2-ге вид., перероб. І доп. – К.: Знання, 2017. – 685 с.
6. Бошота Н.В., Шишоло Д.В. Зарубіжний досвід державного регулювання інноваційної діяльності. Молодий вчений. 2016. № 9. С. 14–18.
7. Будюк Ю. П. Стратегія реалізації державної політики по залученню іноземних інвестицій в економіку України: монографія / Українська академія наук. Відділення економіки і управління. – К. :Фенікс,2017. – 112 с.
8. Будюк Ю. П. Стратегія реалізації державної політики по залученню іноземних інвестицій в економіку України: монографія / Українська академія наук. Відділення економіки і управління. –К. :Фенікс,2017. –112 с.
9. Венгуренко Т.Г. Аналіз інвестиційної привабливості України/ Т.Г. Венгуренко, В.В. Плахотнюк// Бізнес-інформ. – 2020. – № 4. – С. 103–111.

10. Вербіцька І.І. Інвестиційна привабливість України: проблеми та перспективи / І. І. Вербицька // Економіка та управління національним господарством. – 2018. – №22. – С. 150–154.
11. Вовчак О. Д. Інвестування: навчальний посібник /О. Д. Вовчак. – Львів: «НовийСвіт–2010»,2014. –544 с.
12. Гаврилко Т.О. Дослідження міжнародної інвестиційної діяльності ТНК в умовах глобальної конкуренції// Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2017. – Вип. 26 (1). – С. 34-37.
13. Гаврилюк О. В. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України / О. В. Гаврилюк // Фінанси України. –2008. –№2. – С. 68–81.
14. Гаврилюк О.В. Причина та напрямки впливу прямих іноземних інвестицій на економіку приймаючої країни/ О.В. Гаврилюк, Ю.З. Дольний// Науковий вісник Чернівецького університету. – 2019. – Вип. 820. – С. 18 – 25.
15. Долінська Т., Юр'єва Т. Інвестиційний клімат України та шляхи його формування // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. Збірник наукових праць. –2016. – Вип. 25. – С. 9–18.
16. Жижко К. В. Особливості іноземних інвестицій та їх вплив на економіку держави // Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту іменні академіка В. Лазаряна. – Вип. . 32. –Д. :Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна, 2010. – С. 255-258.
17. Закон України «Про захист іноземних інвестицій вУкраїні» № 1540 а – XII від 10. 09. 1991р.
18. Закон України «Про інвестиційну діяльність» № 1560 – XII від 18. 09. 1991 р.
19. Закон України «Про режим іноземного інвестування» № 93/96 - ВР від 19. 03. 1996 р.
20. Звіт про прямі іноземні інвестиції в Україну / Ernst&Young. –2019. –12с.
21. Інновації в Україні: європейський досвід та рекомендації для України. К.: Фенікс, 2013. Т. 3. 76 с.

22. Інноваційна політика: європейський досвід та рекомендації для України / Г. Авігдор, В. Архангельський, Е. Бойто та ін. К.: Фенікс, 2015. 76 с.
23. Інноваційна Україна – 2020 : Національна доповідь ; [за ред. В.М. Гейця та ін.]. – К. : НАН України, 2015. – 336 с.
24. Карпенко В. Г. Фінансові механізми транснаціональних корпорацій у системі сучасної світової економіки // Карпенко В. Г / Наукові праці НДФІ – 2016. № 1(46) – С. 42-49.
25. Касьяненко В. Зарубіжний досвід управління інноваційним потенціалом економіки та можливості його використання в Україні. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2011. № 4. С. 200–204.
26. Коваленко Л. О., Ремньова Л. М. Фінансовий менеджмент: Навч. пос. – 3-тє вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2008. – 356с.
27. Коваль Н. В. Інвестиційна привабливість України в міжнародних рейтингових оцінках // Інвестиції: практика та досвід – 2010. – № 17. – С. 42–48.
28. Лавриненко Г. Формування міжнародного іміджу України в західному світі (на прикладі Польщі) / Політологія. – 2011. –№4(111). –С. 149-154.
29. Литовченко М. В. Удосконалення державного регулювання інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання з урахуванням активізації процесів злиття і поглинання підприємств в Україні // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 24. – С. 24-27.
30. Миронов М. Д., Обушина Н. І. Прямі іноземні інвестиції як чинник структурної перебудови в умовах європейських геоекономічних трансформацій // Теорія мікро-макроекономіки: Збірник наукових праць. – 2016. – Вип. 34. – 238с.
31. Міжнародна інвестиційна діяльність: навч.-метод. Посібник для самоств. вивчення дисципліни / Л. В. Руденко, Д. Г. Лук'яненко, О. М. Мозговий та ін.; Л. В. Руденко (заг. ред.); Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана». –К. :КНЕУ,2008. –168 с.
32. Наджафов З. Деякі аспекти державної інноваційної політики у промислово розвинутих країнах. Економіст. 2016. № 6. С. 45–49.

33. Овчаренко Л.В. Роль державного регулювання у становленні інноваційного підприємництва в країнах із перехідною економікою. Наукові записки. 2013. Т. 21. С. 49–55.
34. Останкова Н. А., Шевченко Н. Ю. Аналіз, моделювання та управління економічними ризиками. Навч. Посіб. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 256 с.
35. Панкратова Е. Н. Инвестирование как фактор эффективного регионального развития / Е. Н. Панкратова, Н. С. Дрынова // Бізнес Інформ. – 2016. – № 8. – С. 59– 62.
36. Пахомов С. Ю. Стратегії діяльності ТНК і проблеми дестабілізації світових ринкових відносин / С. Ю. Пахомов // Формування ринкових відносин в Україні. - 2010. - №5 - С. 13-17.
37. Пенцак С. П. Теоретичні аспекти інвестиційного розвитку // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 24. – С. 28-32.
38. Положення «Про порядок іноземного інвестування в Україну», затверджене постановою Правління Національного банку України «Про врегулювання питань іноземного інвестування в Україну» № 280 від 10. 08. 2005 р.
39. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації іноземних інвестицій» № 928 від 07. 08. 1996 р.
40. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Програму розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні» № 389 від 02. 02. 2011 р.
41. Постанови Кабінету Міністрів України «Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2020 рік та основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2019 і 2020 роки» № 907 від 31. 08. 2018р.
42. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Програми «Інвестиційний імідж України» № 477-р від 17. 08. 2002 р.
43. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Просхвалення Концепції Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2015- 2020 роки» № 1990-р від 29. 09. 2014 р.

44. Сорока І. Б. Транснаціональні корпорації та їхня роль у процесі активізації у процесі міжнародної інтеграції. // Сорока І. Б / Актуальні проблеми економіки - 2009. № 9(99) - С. 35-41.
45. Стояненко І. В., Комариста О. І. Досвід державного регулювання інвестиційних процесів у розвинутих країнах та перспективи його використання в економіці України // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 24. – С. 20-23.
46. Терехов Є. М., Прокопенко О. В. Вплив транснаціональних корпорацій на розвиток національних економічних систем // Вісник Сум ДУ. – 2010. – № 1. – С. 103-
47. Ткаченко Д. О. Вплив транснаціональних корпорацій на розвиток внутрішнього ринку України. : автореф. Дис. На здобуття наук. ступеня канд. Екон. наук : 08.00.03. Київ, 2020. 23 с.
48. Транснаціональні корпорації/ І. О. Давидова, К. Ю. Величко, О. І. Печенка. Харків: Видавництво «Форт», 2018. 175 с.
49. Хмарська І. А., Кучерява К. Я., Клімова І. О. Особливості післявоєнного відновлення економіки України. Економіка та суспільство. 2022. № 42. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1621/1558>
50. Череп А. В., Іванова А. Г. Інвестиційна привабливість України та шляхи її поліпшення / Інноваційно-інвестиційна політика // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 5. – С. 65–73.
51. Шацька З. Я., Костіна Н. С. Транснаціональні корпорації агропромислового сектору: сучасний стан та перспективи розвитку. Формування ринкових відносин. 2022. № 10.
52. Шевченко Н. І. Сучасні інструменти державної інвестиційної політики // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 24. – С. 66-69.
53. Шкурат І. В. Транснаціональні корпорації у процесах глобалізації та їхній вплив на національні уряди: організаційно-правовий механізм. Право та державне управління. 2020 р., № 1 том 1. URL: http://pdujournal.kpu.zp.ua/archive/1_2020/tom_1/4.pdf

54. Шнипко О. Транснаціональні корпорації та проблеми транс націоналізації українського ринку / О. Шнипко // Економіст-2010. - № 11. – С. 38-45.
55. Шовкун І.А. Моделі інноваційного розвитку: міжнародний досвід та уроки для України. Проблеми науки. 2012. № 8. С. 75–83.
56. Юхновський І. В. Відтворення інноваційно-інвестиційного потенціалу ринкової економіки / І. В. Юхновський // Економіка. Фінанси. Право. – 2011. – № 1. – С. 12–16.
57. Ядранська О.В. Зарубіжний досвід державного регулювання науки: основні форми та напрями. Збірник наукових праць ДонДУУ. Серія «Державне управління». 2016. Вип. 93. Т. 8. С. 63–69.
58. Якубовський С. О. Транснаціональні корпорації: особливості інвестиційної діяльності: [навч. посіб.] / Якубовський С. О., Козак Ю. Г., Логвинова Л. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 472 с

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Порівняльна характеристика заходів щодо залучення інвестицій від ТНК для економіки України

Назва заходу	Позитивні сторони заходу	Негативні наслідки заходу
Приватизація за участі ТНК	отримання додаткових коштів з державного бюджету; вхідний внесок ТНК у галузях національної економіки, які найбільше постраждали від економічної кризи; вирішення низки економічних і соціальних проблем	Труднощі із залученням ТНК в національну економіку; можливість використання схем оптимізації ТНК; можливість усунення національних конкурентів ТГК; зниження конкуренції на внутрішньому ринку
Створення вільних економічних зон (ВЕЗ)	Збільшення інвестицій у національну економіку, вирішення проблеми депресивних територій та кризових секторів економіки	Невнесення податків та інших видів платежів до державного бюджету та місцевих бюджетів; отримання неконкурентних переваг ТГК, що працюють у ВЕЗ, перед національними виробниками
Концесії	Отримання додаткових коштів з державного та місцевих бюджетів; вирішення проблем активізації окремих галузей народного господарства	Деформація національної економіки; посилення монополізації окремих галузей економіки; складність виконання концесійних договорів;
Приватно-державне партнерство	вирішення ключових проблем національної економіки; привабливість інновацій;	Складність взаємовідносин між державою і ТНК; оптимізація платежів до бюджетів
Фінансове стимулювання (гаранти уряду та місцевих органів влади, тощо)	Залучення в економіку додаткових інвестиційних ресурсів; можливість стимулювання інвестиційного забезпечення пріоритетних галузей і територій	Додаткові витрати держави та бюджету; можливість використання схем оптимізації ТНК при роботі на внутрішньому ринку країни
Інші види стимулювання (закондавчі, адміністративні та інші)	Залучення ресурсів у національну економіку; можливість стимулювати надходження інвестицій у пріоритетні галузі	Посилення монополізації економіки; отримання конкурентних переваг ТНК перед національними виробниками

Примітка. Побудовано автором за даними Світлична Ю. О. Види іноземного інвестування / Ю. О. Світлична // Право і Безпека. – 2021. – № 2. – С. 130 – 140.